

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Fenomén chudoby v České republice a USA

Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Dominika Vrbatová**
Osobní číslo: **H19091**
Studijní program: **B0288A250002 Humanitní studia**
Specializace: **Humanitní studia – Specializace v pedagogických vědách**
Téma práce: **Fenomén chudoby v České republice a USA**
Téma práce anglicky: **Phenomenon of Poverty in the Czech Republic and the USA**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Chudoba je stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělování bohatství společnosti. ČR se řadí dle mezinárodních statistik mezi státy s nízkou mírou rizika chudoby. Rozsáhlá síť sociálního zabezpečení chrání občany před propadem do extrémní chudoby. Přesto se o problematice chudoby stále častěji hovoří ve spojení se specifickými skupinami obyvatel – děti, senioři nebo nezaměstnaní. Spojené státy americké se řadí mezi liberální představitele sociálního státu. Klade se zde větší důraz na odpovědnost občanů a nižší iniciativu státu v předcházení a řešení chudoby. Cílem bakalářské práce je porovnat základní přístupy k chudobě, popsat její formy, ohrožené skupiny, příčiny a způsoby řešení. Analýza proběhne na základě studia vládních dokumentů, legislativy, mezinárodních statistik a odborných zdrojů.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

KREBS V., et al. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 568 s. ISBN 978-7478-922-9.

MLČOCH, Lubomír. *Ekonomie rodiny v proměnách času, institucí a hodnot*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2323-8.

PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. ISBN 978-80-275-0308-7.

GIELE, Janet Zollinger. *Family policy and the American safety net*. Brandeis University, USA, 2012. ISBN: 9781412998949.

KRISTOF, Nicholas D. , WUDUNN, Sheryl. *Tightrope: Americans Reaching for Hope*. Knopf Publishing Group, 2020. ISBN: 0525655085.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **1. května 2021**

Termín odevzdání bakalářské práce: **1. května 2022**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

v.r. děkan

V Pardubicích dne 1. května 2021

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.

v.r. vedoucí katedry

Prohlašuji:

Práci s názvem Fenomén chudoby v České republice a USA jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 15.6.2022

Dominika Vrbatová v.r.

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěla poděkovat své vedoucí práce Mgr. Adrianě Sychrové, Ph.D. za její odbornou pomoc a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za jejich podporu při studiu.

ABSTRAKT

Chudoba je stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělování bohatství společnosti. ČR se řadí dle mezinárodních statistik mezi státy s nízkou mírou rizika chudoby. Rozsáhlá síť sociálního zabezpečení chrání občany před propadem do extrémní chudoby. Přesto se o problematice chudoby stále častěji hovoří ve spojení se specifickými skupinami obyvatel, jimiž jsou děti, senioři nebo nezaměstnaní. Spojené státy americké se řadí mezi liberální představitele sociálního státu. Klade se zde větší důraz na odpovědnost občanů a nižší iniciativu státu v předcházení chudobě a v jejím řešení. Cílem bakalářské práce je porovnat základní přístupy k chudobě, popsat její formy, ohrožené skupiny, příčiny a způsoby řešení. Analýza proběhne na základě studia vládních dokumentů, legislativy, mezinárodních statistik a odborných zdrojů.

KLÍČOVÁ SLOVA

chudoba, Česká republika, Spojené státy americké, sociální stát, sociální zabezpečení

ABSTRACT

Poverty is a state, which is the result of unequal access to the distribution of wealth of society. According to the international statistics, the Czech Republic belongs to the countries with a low at-risk-of-poverty rate. Extensive social security network protects citizens from falling into the extreme poverty. Even though, the problematic of poverty is ever more discussed in connection with the specific groups of residents which are children, elderly or unemployed. The United States of America belong to the liberal representatives of welfare state. There is a greater emphasis on the responsibility of citizens and lower initiative of the state in preventing and tackling poverty. The objective of the thesis is to compare the basic approaches to poverty, describe its form, endangered groups, causes and ways of solving it. The analysis will be conducted on the basis of study of government documents, legislation, international statistics and professional sources.

KEY WORDS

Poverty, Czech Republic, United States of America, welfare state, social security

OBSAH

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK.....	17
SEZNAM ZKRATEK.....	18
ÚVOD.....	9
1 CHUDOBA.....	10
1.1 Historie chudoby.....	11
1.2 Měření chudoby.....	19
1.2.1 Způsoby měření.....	20
1.3 Sociální stát.....	24
2 CHUDOBA V ČESKÉ REPUBLICE	26
2.1 NUTS.....	28
2.1.1 Karlovarský a Ústecký kraj.....	29
2.2 Třídní sktruktura české společnosti.....	30
2.3 Oblasti chudoby.....	32
2.3.1 Matky samoživitelky.....	32
2.3.2 Staří lidé.....	34
2.4 Sociální zabezpečení, státní sociální podpora.....	36
3 CHUDOBA VE SPOJENÝCH STÁTECH AMERICKÝCH	38
3.1 Historie chudoby.....	39
3.2 Oblasti chudoby.....	41
3.2.1 Voda.....	41
3.2.2 Jídlo.....	42
3.2.3 Bydlení.....	43
3.2.4 Energie.....	45
3.2.5 Hygiena.....	46
3.3 Vládní programy na pomoc v chudobě.....	47
3.3.1 Federální rozpočet a dávky.....	47

3.3.2	CTC.....	48
3.3.3	Zemědělský zákon	48
3.3.4	PRWORA, TANF	49
3.3.5	Medicaid	50
3.3.6	SNAP	50
3.3.7	Pomoc při péči o dítě	50
4	KOMPARACE.....	52
	ZÁVĚR.....	55
	POUŽITÁ LITERATURA.....	56

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

Obrázek 1 – NUTS oblasti v České republice.....	28
Obrázek 2 – Chudoba v USA od roku 1990 do roku 2020	41

SEZNAM ZKRATEK

ACA – Affordable Care Act

AFDC – Aid to Families with Dependent Children

CTC – Child Tax Credit

ČR – Česká republika

EPA – The Environmental Protection Agency

EU – Evropská Unie

HUD – The Department of Housing and Urban Development

CHIP – Children’s Health Insurance Program

ICT – Information and Communication Technology

IDA – Iron Deficiency Anemia

IHS – Indian Health Service

ITIN – Individual Taxpayer Identification Number

MID – Mortgage Interest Deduction

LIHEAP – Low Income Home Energy Assistance

NUTS – Nomenklatura územních statistických jednotek

PWORA – Personal responsibility and Work Opportunity Reconciliation Act

SNAP – Supplemental Nutrition Assistance Program

TANF – Temporary Assistance for Needy Families

TFP – Thrifty Food Plan

USA – Spojené státy americké

USDA – US Department of Agriculture

WIC – Women, Infants, and Children

ÚVOD

Chudoba se stává aktuálnějším tématem než kdykoliv předtím. Dnes o ní můžeme slyšet ze všech stran, protože jde o jev, který se vyskytuje kdekoliv ve světě a nevybírá si, koho postihne. Na světě existují státy, kde je chudoba vnímána jako něco zcela běžného, jako součást každodenního života, zatímco jiné státy považují chudobu za projev krize. Lze najít i několik vyspělých států, které se s výraznou chudobou nemusely potýkat nikdy. Chudoba vždy na světě byla, je a bude i v budoucnosti.

Cílem této práce je porovnat chudobu v České republice a ve Spojených státech amerických. Budu porovnávat základní přístupy k chudobě ve zmíněných státech, popíšu její formy, chudobou ohrožené skupiny, příčiny a způsoby řešení chudoby v obou státech.

Práce je rozdělena do 4 kapitol. V první kapitole je vymezena chudoba a s ní spojené pojmy. Dále jsou v první kapitole popsány ohrožené skupiny, způsoby měření chudoby, její příčiny a důsledky chudoby. Ve zkratce je popsána historie a koncepty chudoby, které souvisí s tím, kdo se za chudé považuje.

Druhá kapitola je zaměřena na Českou republiku a na její postoj k chudobě. Nejdříve je naznačen vývoj chudoby v ČR. Následně je představeno NUTS a jak to souvisí s Českou republikou. Jako další jsou uvedeny třídy v české postkomunistické společnosti. V této kapitole jsou také představeny dvě oblasti chudoby, které jsou nyní v kontextu s ní nejvíce probírané. Jako poslední je představena státní pomoc.

Třetí kapitola představuje chudobu ve Spojených státech amerických, postoj federální vlády k chudobě a ohrožené skupiny. Je zde stručně shrnuta historie chudoby ve Spojených státech, oblasti chudoby a vládní programy, které pomáhají při jejím zmírňování.

V závěru práce je shrnutí poznatků, které jsem získala během psaní této práce. Dále je zde porovnání České republiky a Spojených států amerických a moje vlastní vyhodnocení získaných informací a dosažených cílů.

1 CHUDOBA

Chudoba má více možností interpretace a může být vysvětlována každým autorem jinak, protože jde o pojem subjektivní. Různě ji vnímají dokonce i chudí lidé. Krebs (2005, s. 104–106) popisuje chudobu jako důsledek nerovného přístupu k rozdělování bohatství a jako nerovný přístup k materiálním zdrojům společnosti. Uspokojování životních podmínek a základních potřeb není v náležité míře zabezpečeno uspokojivými zdroji. Občan nemá majetek ani jiné zdroje, díky kterým by mohl získat prostředky dostatečně vysoké, aby je společnost uznala jako minimální. Nejvíce je chudoba spojována s hmotnou nouzí, s deprivací a s vyloučením sociálních skupin či jedinců.

Lidé na mezinárodní úrovni se shodují, že chudoba je nemajetnost, to znamená nedostatečný příjem, nedostatečné zdraví nebo nedostatečné vzdělání. Zahrnují se do toho i nelidské podmínky pro práci a život. Jde o nedostatek určité vrstvy společnosti, v níž lidé nemají příjmy, mají špatné zdraví, což může být spojeno se žitím v nedůstojném a nezdravém prostředí a nejsou dostatečně kvalifikovaní. Výsledkem toho je, že chudým jsou zdroje a služby pro důstojný život neodstupné (Tomeš, 2010, s. 254–255).

Oficiální hranice chudoby v konkrétní zemi je velmi složité stanovit. Chudoba je specifická i politická otázka. Ve vyspělých zemích je chudoba spojena se státní pomocí a je i financována od státu, což vede k zatížení daňových poplatníků a k destimulaci ekonomiky (Krebs, 2005, s. 104–106).

Chudoba představuje v dnešní době jedno z největších sociálních a ekonomických dilemat, kdy proti sobě stojí míra nerovnosti ve společnosti a dlouhodobá ekonomická prosperita. V tomto případě je zásadní vědět, jaká nerovnost je opodstatněná a přijatelná (Krebs, 2005, s. 105).

Nerovnost a chudoba bývají v dnešním světě a v dnešní společnosti často zaměňovány, protože bez chudoby by nebyla nerovnost a naopak. Nerovnost je jedním z největších sociologických témat. Sociologie chápe nerovnost dvěma způsoby:

- jako nezbytný důsledek společenského života;
- jako důsledek uspořádání společnosti.

Nerovnost můžeme najít v několika různých sférách. Klasickými typy nerovnosti jsou nerovnosti třídní a statusové. S tím souvisí nerovnost v majetku, moci, privilegiích, prestiži a nerovnost v příjmech. Nerovnost není jen o rozdílu v získávání zdrojů, ale i o rozdílu jejich užití (Mareš, 1999, s. 14–15).

V rámci chudoby se můžeme zabývat chudými ve společnosti, nebo chudou společností. V Evropě jsou společnosti považovány za chudé, jestliže je v regionu zdravotní stav občanů horší a průměrná délka života kratší. Dále je region chudý, jestliže jsou výdělky v průměru nižší více než o polovinu. V chudém regionu může být ta část populace, jež nezvládne udržet své příjmy v rovnováze. Žije pod hranicí, nebo na hranici chudoby a většina se cítí chudá nebo se cítí ohrožena chudobou (Mareš, 1999, s. 43–44).

1.1 Historie chudoby

Poznatky o chudobě se vyskytují již ve Starém zákoně. Zde se chudí uvádějí jako neodmyslitelná součást společnosti a říká se, jak by se jim mělo pomáhat. Starý zákon stanovuje, kdo podle výše majetku může pomoc, almužnu přijmout. Mluví se zde především o otrocích, vdovách, sirotcích. Lidé by se měli o chudé starat, aby se mohli prokázat před Hospodinem jako spravedliví. Spravedlnost je cílem všech lidí a jednají tak, aby jí docílili (Hlavačka et al., 2013, s. 61).

Ve starověkém Řecku a Římě byla důležitá pomoc chudým při zachování jejich práv. Antický stát tehdy veřejně podporoval chudé a jejich práva. V Aténách byli nejdříve podporováni vojáci, kteří byli zmrzačeni ve válce, následně se pomoc rozšířila i na další potřebné lidi, kteří neměli majetek odpovídající zákonnému minimu, tehdy tři talenty. Řím se staral o chudé plebeje a rolníky. Zajišťoval jim potraviny, prodával levné obilí a rozdával bezplatný příjem. Tento druh pomoci byl finančně velmi nákladný, proto se postupem času začal omezovat pouze na určitý počet osob oprávněných pomoc pobírat (Hlavačka et al., 2013, s. 62).

O chudobě se mluví i v Novém zákoně ve vztahových souvislostech mezi chudobou a křesťanstvím na jedné straně a mezi milosrdenstvím a spravedlností na straně druhé. V rámci chudoby v křesťanství se mluvilo o 5 souvislostech. První souvislost křesťanství a chudoby jsou zmínky o existenci chudých a bohatých v prvních generacích věřících a o chudobě samotného Krista. Za druhé se mluvilo o péči o chudé jedince. Za třetí se bohatí upřednostňovali před chudými. Čtvrtá souvislost mluví o dobrovolné chudobě jedinců, kteří se rozhodli následovat Krista, a jako poslední souvislost se uvádí souvislost s popisem dřívějších křesťanských společenství ve Skutcích apoštolů. Ve 4. století se začala rozšiřovat působnost církve, a to i díky chudobě, která byla tehdy založena na teorii o chudobě Kristově. V 5. století se prohlubují novozákonní myšlenky z Matoušova evangelia, a to díky sv. Augustýnovi, který rekapituluje, jak almužnu poskytnout. Může se jednat o nakrmení hladového, oblečení nahého, pomoc mrzákovi, potěšení zarmouceného. Almužna se stala a zůstala nástrojem, který se snažil

vyřešit, nebo zlepšit nespravedlnost zapříčiněnou přírodou, sociálním postavením nebo i lidským údělem. Kromě toho se almužna stala i institucí, která sloužila věřícímu jako důkaz o Boží spravedlnosti. Církev byla po dlouhou dobu nejdůležitějším pilířem dobročinnosti (Hlavačka et al., 2013, s. 62–65).

Almužna se dá považovat za počátek péče o chudé, institucionalizovaní následníci almužny jsou špitály určené k péči o chudé a později, v období středověku, se z toho vyvinula charita, což byla organizovaná forma projevu lásky k Bohu. Mezi její formy patřily náboženské a dobročinné nadace, které se staraly o staré lidi, žebráky, o sirotky a o mrzáky. Tyto nadace se zasloužily o to, že žebráci neumírali na ulici. Tato pomoc nebyla politickým řešením problémů, ale otázkou náboženskou, což způsobovalo, že se na všechny nedostalo, a proto se i nadále dávala almužna (Hlavačka et al., 2013, s. 65).

Vývoj vztahů mezi společnostmi a potřebnými byl v dalších letech ovlivněn nástupem reformace, zásahem světské moci a industrializací spolu se vznikem občanských práv. Reformace změnila vnímání chudoby i jejího řešení, když rozdělila křesťanství na katolické, luteránské a kalvinistické. V rámci reformace se změnilo morální hodnocení společenské nerovnosti a změnilo to i postavení mezi chudými a bohatými. Během reformace byly zabavovány církevní statky, což více otevřelo dveře světské moci, která s sebou přinesla jasně definované předpisy toho, kdo je chudý, kdo ne, kde a za jakých podmínek mohou chudí žebrot, byly zavedeny žebrotní pasy. Největší hybnou silou změn ve společnosti byla industrializace, které s sebou přinesla nárůst počtu chudých lidí, a to v návaznosti na nepravděpodobnou výrobu. Rostoucí vrstva chudých a rozšíření chudoby vedly k omezení péče o chudé a vyplácení podpor. Mezi podpory patřilo i vyplácení příplatků ke mzdám, které pomáhaly rodinám pokrýt jejich veškeré náklady. Státní správa se měnila, výdaje na chudé se výrazně zvyšovaly a začala se prosazovat myšlenka určité životní úrovně, které by měli lidé dosahovat. V návaznosti na to a díky Velké francouzské revoluci byla formulována občanská práva. Tím se završila změna přístupu k chudinství, kdy křesťanská myšlenka pomoci byla nahrazena racionální vědou (Hlavačka et al., 2013, s. 65–67).

Jako první začala změny v oblasti chudoby provádět Francie. Francouzští myslitelé Montesquieu a Rousseau byli přesvědčeni, že důvodem chudoby je soukromé vlastnictví. To by mělo být zabezpečeno společenskou smlouvou, ale ti, kteří těžili ze soukromého vlastnictví, musí přispívat těm, kteří žádné soukromé vlastnictví nemají a kteří v tržním procesu neměli takové štěstí jako vlastníci. Podpora chudých je zde ve formě splácení dluhu. Francie na sebe vzala zajištění péče o chudé, o nezaopatřené děti, o vdovy a sirotky, zabezpečení práce pro lidi za účelem odstranění chudoby. Pojem chudinská podpora nahradil pojem penze a stanovil se

den – svátek na počest chudoby, kdy se starým lidem, matkám a vdovám zapsaným v knize národní dobročinnosti vyplácely penze. Bohužel se tyto projekty setkaly s neúspěchem, protože penze byly vypláceny pouze tehdy, když na to byly dostatečné finanční prostředky (Hlavačka et al., 2013, s. 67).

V 18. století se britští liberální ekonomové chopili tématu chudoby. Od 18. do konce 19. století byla chudoba chápána jako nutnost. V této době nejvíce souvisela s politickou ekonomikou, kdy největší snaha byla o velký export a nízký import a kdy se udržovaly nízké ceny zboží a nízké mzdy, čímž se udržovala faktická chudoba. V této době vznikl zákon železné mzdy, který je formulován v tom duchu, že zaměstnavatel bude platit dělníkům méně peněz za více práce, což vedlo ke snižování ceny práce dělníků. Tuto myšlenku dále rozvíjel A. Smith, který k tomu doplnil, že pokud je výše mzdy závislá na poměru nabídky a poptávky, vede poté přírůstek pracovních sil k poklesu ceny za práci. T. R. Malthus propojil mzdu a chudobu. Podle něj je dělnictvo samo příčinou svých problémů, když připustí, aby početní stav dělnické třídy byl vyšší než kapacita dostupných potravin. Tím se zvyšuje zatížení chudinského systému. Malthus trval na tom, že důvodem chudoby není nespravedlivé rozdělení majetku, ale nezodpovědnost dělnické vrstvy. Podle něj není společnost povinna se o chudé starat. Během 19. století se vytrácí podstata chudoby a chudinství a příčiny chudoby ze společenského vnímání. V této době začaly mezi sebou bojovat dvě koncepce. První koncepce řešení chudoby navrhovala, aby soukromá charitativní pomoc přešla k pomoci státní. Druhá koncepce mluvila o přechodu od charitativní pomoci ke svépomoci (Hlavačka et al., 2013, s. 67–72).

Následný vývoj chudoby byl ovlivněn marginalistickou revolucí v ekonomice. Ekonomie se postupně začala vzdávat témat, která byla do této doby s ní spojená a mezi něž patřila i chudoba a její vysvětlení. Chudoba se začala analyzovat z pohledu ekonomiky jako vládní či tržní selhání. Důsledkem byl střet chudoby a bohatství a vytvoření obecných škál chudoby, jež přestala být vnímána jako důsledek lenosti nebo alkoholismu. Během 20. století se na ni začíná nahlížet jako na výsledek společenské reality. V této době začaly první pokusy o definování určité minimální hranice rodinného rozpočtu. Výzkumy chudoby upouštějí od statického směru a zaměřují se spíše na výzkumy života rodin napříč sociálními vrstvami. V 60. letech 20. století se v chudobě objevuje nezaměstnanost jakožto vnitřní činitel chudoby, která se stala relativní kategorií, do níž se zahrnuje pružnost příjmů, hranice chudoby atd. (Hlavačka et al., 2013, s. 72–76).

Chudé skupiny

V rámci chudoby mluvíme o skupinách, které jsou z větší části zasaženy chudobou. Jsou to rizikové skupiny, které bývají chudobě vystaveny nejčastěji. Následující skupiny a jejich charakteristiku jsem vytvořila na základě knihy Sociologie nerovnosti od Petra Mareše.

Chudoba a trh práce

Chudoba může postihnout i lidi na trhu práce. Zde se rozlišuje stará a nová, přičemž stará chudoba není vázaná na trh práce a je horizontální. Jedná se o stav nebo o způsob dlouhodobé existence či životní zážitek v rámci dané etapy života, případně krátkodobou epizodu. Nová chudoba je spojována s jedinci a celými sociálními kategoriemi a s jejich postavením na trhu práce. Tato chudoba je vertikální a říká se jí nová, protože před industrializací neexistovala. Největší část chudoby ale stále tvoří stará chudoba. V ní jsou zahrnuti nemocní, tělesně či duševně postižení, matky samoživitelky, důchodci, staří lidé, etnické menšiny a imigranti (Mareš, 1999, s. 45).

V dnešní době je chudoba spojována s nedostatkem pracovních míst a s dlouhodobou nezaměstnaností. V zemích Evropy se chudoba přesouvá ze staré chudoby k nové. Tento přesun má určité důvody, jako jsou růst nezaměstnanosti, nejistota zaměstnání, nárůst počtu osob závislých na sociální pomoci a osob a domácností zadlužených. Existuje velký počet rodin s jedním živitelem, rozmáhá se bezdomovectví, roste skupina osob na sekundárním trhu práce (Mareš, 1999, s. 47).

Mezi chudými nejsou pouze nezaměstnaní lidé, ale i aktivní jedinci, kteří jsou na špatně placených pracovních pozicích. Z toho vyplývá, že zaměstnání nechrání před chudobou, ale vše se odvíjí od vyplacené mzdy, která jestliže je nízká, neuspokojuje základní lidské potřeby. Nejčastěji je tato chudoba spojena se sekundárním trhem práce, jenž je charakteristický nízkou mzdou, nejistou prací, vyšším rizikem ztráty zaměstnání, špatnými pracovními podmínkami, absencí kariérního růstu a možností práce pouze na zkrácený úvazek. Na sekundárním trhu práce se pohybují především osoby s nízkou kvalifikací. Přejít mezi sekundárním a primárním trhem práce je pro většinu lidí nemožný (Mareš, 1999, s. 48).

Chudoba a stáří

Značná část studií o chudobě popisuje tři životní období, během nichž je jedinec nejvíce ohrožen chudobou. Těmito obdobími jsou 1. dětství, 2. rodičovství a 3. stáří a právě v jejich průběhu mají lidé nízký příjem a hlavní příjem je vystřídán starobním důchodem. Nejvíce ohrožení chudobou jsou staří lidé, kteří jsou ve špatném zdravotním stavu kvůli svému vysokému věku.

Mnoho starých lidí žije bez partnera, a tudíž je na všechny výdaje a náklady samo. Má mnohem nižší důchody, než byla jejich mzda, a jejich úspory jsou znehodnocovány inflací, což vede ke snížení životní úrovně (Mareš, 1999, s. 49).

Lidem v důchodu ubývají fyzické a stejně tak i duševní síly, proto se tito lidé nedokáží udržet na trhu práce. K tomu patří i pokles schopnosti přizpůsobit se všem novinkám a vyznat se v dnešním moderním světě. Kromě toho mají staří lidé problémy kompenzovat pokles příjmu způsobený přechodem z plné mzdy na starobní důchod (Mareš, 1999, s. 51).

Výhodu mají bohatí jedinci, kteří mají možnost využívat své úspory v důchodovém věku, protože se mohli lépe připojistit u soukromých penzijních fondů. Tím se pouze prohlubuje nerovnost mezi lidmi. Nerovnost ve stáří je pokračováním nerovnosti z ekonomicky aktivních období před stářím (Mareš, 1999, s. 51).

Feminizace chudoby

Feminizace chudoby je v současné době jedno z nejvíce probíraných témat jak v evropském, tak v americkém sektoru. Jedná se o chudobu postihující ženy, které představují rizikovou skupinu. Jedná se o chudobu matek samoživitelek, svobodných žen, ale i o chudobu žen v úplných rodinách (Mareš, 1999, s. 52).

Chudoba žen je založena na jiném základu než chudoba mužů, a co se týká rozsahu, je mnohem větší než chudoba mužů. To je způsobeno faktory, které souvisejí s postavením žen na trhu práce, mezi něž patří: i. vytlačení žen z trhu práce, kdy míra jejich nezaměstnanosti je výrazně vyšší než u mužů, takže se ženy staly závislými na sociálních dávkách; ii. soustředování žen na sekundární trh práce a na málo placené pozice; iii. mzdová diskriminace žen na stejných pozicích jako muži; iv. četnost žen na pozicích s částečným úvazkem (Mareš, 1999, s. 51).

Vzhledem k sociálnímu ukotvení, kdy muž je živitelem rodiny, je diskriminace žen na trhu práce založena na ideologizaci jejich rolí. Ženy bývají zaškatulkovány jako ty, které se starají o domácnost, děti a o své muže. Tahle idea bývá základem k ospravedlňování nižšího platu u žen a také se tím ospravedlňuje propouštění žen ze zaměstnání jako prvních. Diskriminace žen na trhu práce vede i k sekundárním efektům, jako jsou důchodové zabezpečení a možnosti využívání výhod sociálních služeb (Mareš, 1999, s. 52).

Etnické minority, rasismus a chudoba

Chudoba u etnických menšin je častější a větší než u majoritní společnosti. Nejedná se pouze o nezaměstnanost a nízký příjem, ale zahrnují se do toho i nižší životní šance. Horší kvalita života, nerovnost v dostupnosti vzdělání, lékařské pomoci atd.

Příslušníci etnických menšin se často setkávají s diskriminací na trhu práce, v oblasti bydlení, v oblasti vzdělávání a dalších. Diskriminace je důsledkem etnické nesnášenlivosti, xenofobie a případně i rasismu ze strany majoritní společnosti (Mareš, 1999, s. 56).

Příslušníci etnických menšin bývají kulturně a prostorově izolováni, což je dáno odmítnutím soužití ze strany majoritní společnosti. Na druhou stranu může být izolace od majoritní společnosti i dobrovolná. Etnické menšiny si vytvářejí svoje vlastní oblasti/ghetta, se svým vlastním životem a s vlastními sociálními hodnotami. Významnou roli v izolaci skupin hraje jazyková bariéra a případně i neschopnost vyznat se v organizaci a v systému sociálního státu (Mareš, 1999, s. 56–57).

U nás v České republice je nejznámější etnická chudoba spojena s Romy. Romové mívají nižší kvalifikaci než majoritní populace a kromě toho mají i pověst nespolehlivých pracovníků. Působí na sekundárním trhu práce, kde je větší riziko nezaměstnanosti, nižší mzdy, větší možnost být zatažen do černé a šedé ekonomiky nebo stát se závislými na sociálním systému státu (Mareš, 1999, s. 55).

Bezdomovci

Bezdomovectví není nic nového, nový je ale prudký nárůst bezdomovectví a celková změna skladby bezdomovců. V dnešní době nejde už jen o lidi spící v krabicích na ulici, ale jsou do toho zahrnuti i lidé, kteří žijí v nevyhovujících podmínkách. Bezdomovce lze chápat jako uderserving chudobu, která je spojena s alkoholismem, ignorováním sociálního řádu a s kriminalitou. Vysoký nárůst počtu bezdomovců je spojen s nedostatkem volného a levného bydlení a vysokou nezaměstnaností (Mareš, 1999, s. 57–58).

Děti a chudoba

Vzhledem k tomu, že se o děti mají starat rodiče, je dětská chudoba spojena s chudobou rodičů a rodiny. Děti do rodin nepřinášejí žádné peníze, naopak je potřeba děti více financovat a jsou kolem nich vyšší náklady, proto i platí, že čím více je dětí, tím větší je možnost, že rodina spadne do chudoby. Děti z neúplných rodin mají vyšší šanci, že se ocitnou v chudobě, protože je počet příjmů v rodině snížen ze dvou na jeden. Dále s chudobou dětí souvisí i problém feminizace chudoby. Chudoba dětí zahrnuje i mládež, která když se účastní trhu práce, objevuje se spíše na sekundárním trhu práce (Mareš, 1999, s. 53–54).

Tělesný a duševní handicap

Lidé s handicapem mají vyšší náklady na život než „běžní“ lidé. Pro lidi s handicapem je nutné nakoupit nezbytné pomůcky, upravit interiér domů či bytů, aby se mohli jednoduše pohybovat, vyšší jsou náklady na lékařskou péči, často je nutné platit i některé služby jako třeba ošetřovatelku, která vykonává aktivity a služby v rámci domácích prací, anebo se jedná

o zvýšené náklady na diety a speciální potraviny. Často mají lidé s handicapem i vyšší spotřebu energií kvůli zapojeným zdravotnickým pomůckám. Handicapovaní lidé jsou diskriminováni na trhu práce, většina z nich je vyloučena z trhu práce, protože některé handicapy jsou překážkou pro vstup na něj, což vede k životu těchto lidí závislých na malých sociálních dávkách (Mareš, 1999, s. 54–55).

Skrytá a latentní chudoba

Skrytá chudoba je pro společnost neviditelná, protože není zahrnuta v oficiálních statistikách. Lidé, kteří trpí skrytou chudobou, jsou ti, kdo neuplatňují svůj nárok na dávky. Důvody existence skryté chudoby jsou jednak neznalost práv lidí v chudobě a pak i určitá hrdost, případně i strach ze stigmatizace. Do skryté chudoby patří i bezdomovci, kteří jsou paradoxně nejvíce vidět. Bezdomovci jsou v oficiálních statistikách nejméně viditelní. Kromě bezdomovců je skrytá chudoba velmi rozšířena mezi nelegálními imigranty (Mareš, 1999, s. 58–59).

Latentní chudoba je sociální transfer v podobě finanční pomoci nebo bezplatných služeb formou sociální podpory. V rámci latentní chudoby můžeme mluvit o chudobě před sociálním transferem a po sociálním transferu. Dávky pomohou lidem žít nad hranicí sociálního minima, ale nezbaví je chudoby. Oficiálně domácnosti a jedinci v latentní chudobě chudí nejsou, ale je pro ně velmi jednoduché do chudoby sklouznout, jakmile ztratí nárok na sociální dávky (Mareš, 1999, s. 58–59).

Koncepty chudoby

Na základě knihy Sociologie nerovnosti od Petra Mareše existují 4 výklady chudoby:

- byrokratický;
- moralistický;
- akademický;
- samotní chudí.

Byrokratický výklad chudoby určuje hranice chudoby, které se pohybují a určují, kdo může dostávat dávky sociální pomoci a kolik je chudých.

Moralistický výklad nám popisuje, jaký je vztah mezi chudými a jejich vlastní chudobou. Akademický výklad se odpoutává od teorie chudoby jako charakteristiky a zaměřuje se na chudobu jako na důsledek společnosti. Tento výklad bývá spojován s marginalizací, vykořisťováním, vyloučením, strukturální chudobou. Výklad samotných chudých je o vlastní bezmocnosti a o tom, jak chudobu překonat (Mareš, 1999, s. 109).

Existují čtyři protikladné kategorie konceptů chudoby:

1. absolutní x relativní
2. přímý x nepřímý
3. objektivní x subjektivní
4. preskriptivní x konsensuální

1. Absolutní x relativní

Relativní chudoba porovnává standardy lidí chudých a lidí, kteří chudí nejsou. Často se stává, že zdroje chudých jsou značně pod standardy společnosti, což může vést k jejich vyloučení ze zvyklostí či aktivit, které jsou pro úroveň standardů typické. Jedná se o problém v bohaté společnosti, jež je charakterizována nerovností. I přestože jsou základní potřeby ve společnosti uspokojovány, část společnosti je vyloučena ze spotřebitelského standardu a standardu aktivit, který společnost umožňuje (Mareš, 1999, s. 110–111).

Absolutní definice je založena na existenci minimální životní úrovně, zaručující lidem pouze fyziologické přežití. Je nejvíce spojovaná s nedostatkem možností, jak uspokojit základní potřeby. Hranice této chudoby se nemění podle změny standardu života ve společnosti (Mareš, 1999, s. 112).

2. Přímé x nepřímé

Přímé koncepty se zakládají na měření chudoby po převodu příjmu do spotřeby. Příjmy jsou v této koncepci považovány pro měření chudoby za nedostačující. S tímto konceptem souvisí sekundární chudoba, která je způsobena špatným hospodařením s příjmy. Tyto koncepty jsou také založeny na spotřebování statků nebo na deprivaci z důvodu nízkého životního standardu (Mareš, 1999, s. 115).

Nepřímé koncepty se zabírají hodnocením příjmů, které jsou k dispozici k užití jedincům nebo domácnostem. Měří příjmy před spotřebou, jedná se tedy o nominální příjmy. Nepřímé měření za pomoci příjmů se setkává s řadou metodologických problémů (Mareš, 1999, s. 116).

3. Preskriptivní x konsensuální

Preskriptivní koncepty se zaměřují na určení charakteristik chudých za pomoci expertů a jejich odhadů. Tradičním konceptem je „Budget Standard“, který pracuje s týmem expertů, ti určují položky nezbytné pro život. Dále do toho spadají tzv. spotřební koše neboli garantované minimální příjmy, což jsou sociální dávky a životní minima jako příjmové hranice pro sociální podporu. Jsou spojeny s oblastí reziduálního sociálního státu a byly použity jako první při výzkumu chudoby (Mareš, 1999, s. 117).

Konsensuální definice se zakládají na veřejném mínění o tom, kdo chudý je, kdo naopak není. Zatímco preskriptivní koncept pracuje s experty, konsensuální pracuje s respondenty. Existují tři varianty přístupu. První varianta je založena na odhadu odpovídajícího minima příjmů v rámci celé veřejnosti. Druhá varianta je založena na seznamu, kde jsou vymezeny důležité životní položky v rámci celé veřejnosti. Třetí varianta se zakládá na tom, jakou úroveň je veřejnost ochotna platit (Mareš, 1999, s. 118).

4. Objektivní x subjektivní

V rámci objektivní chudoby je hranice daná zvenčí. Chudoba je vymezena bez ohledu na názor lidí, kteří jsou za chudé považováni. Tato koncepce odráží společenský souhlas nebo politickou vůli v rámci nákladů společnosti. Objektivní chudoba se v naší civilizaci používá částečně nadsazeně, protože objektivita záleží na sociálním a politickém souhlasu (Mareš, 1999, s. 118).

Subjektivní koncept se zakládá na vlastní zkušenosti a na jejím hodnocení. Základem jsou názory a pocity osob, které jsou v této situaci, jichž se toto týká. Do toho spadají snahy i situace lidí, kteří se považují za chudé. Tato koncepce se mění v průběhu života, do středního věku se chudoba spíše snižuje, zatímco od padesátých let věku stoupá a ve stáří se stává trvalou (Mareš, 1999, s. 119).

Toto rozlišení ukazuje nové pojetí chudoby, a to že lidé, kteří se považují za chudé, vlastně z hlediska svých příjmů chudí nejsou. Na druhou stranu se lidé nemusí cítit chudí, i přestože podle kritérií chudí jsou (Mareš, 1999, s. 119).

Koncepty chudoby jsou popsány i v knize Sociální politika od Vojtěcha Krebse, kde ale nejsou tak obsáhle vysvětleny. Krebs rozdělení zúžil na subjektivní a objektivní, které dále rozdělil na absolutní a relativní.

1.2 Měření chudoby

Když jsme si shrnuli, co to je chudoba, jak je vnímána a že neexistuje její jasně daná definice, měli bychom i vědět, jak se chudoba měří. Je spousta lidí, kteří se považují za chudé, přitom do chudoby mají ještě daleko. Tento jev je zapříčiněn vývojem společnosti, kdy lidé mají neustále potřebu se srovnávat s druhými, a jakmile mají méně než sousedi, považují se za chudé.

Chudoba jako taková se neměří, měří se její koncepty. Na začátku měření je důležité si uvědomit, co chceme měřit – jestli specificky chudobu, nebo jestli chceme obecnější měření a budeme k tomu přistupovat jako k široce pojaté nerovnosti, čímž se myslí určitý bod na majtkové či příjmové křivce, pod kterým je nerovnost nepřijatelná. Následně je důležité se rozhodnout mezi koncepty chudoby a uvnitř konceptů se musíme rozhodnout mezi konkrétními mírami chudoby (Mareš, 1999, s. 120).

Chudoba se měří především z toho důvodu, abychom mohli vysvětlit, proč se lidé stávají chudými. Díky měření chudoby se zároveň počítají chudí v rámci populace a v neposlední řadě se určuje i hranice chudoby – životní minimum, které je nutné pro správnou funkci domácnosti tak, aby se domácnost vyhnula deprivaci (Mareš, 1999, s. 120).

Existují dva nástroje na sledování a měření chudoby, které se využívají nejčastěji. Prvním nástrojem měření je spotřeba. Toto měření je založeno na přímé spotřebě statků a služeb, proto se jím měří chudoba přímá, kdy se příjmy převádí do spotřeby. Druhým nástrojem je měření příjmu, tímto způsobem se měří nepřímá chudoba, kdy se předpokládá, že nedostatečný příjem vede k nedostatečným spotřebám, naopak vysoký příjem vede k vyšším spotřebám. Kromě těchto dvou nástrojů existují i další nástroje měření, založené na indikátorech deprivace, což jsou vybrané ukazatele způsobu života (Krebs, 2005, s. 113).

1.2.1 Způsoby měření

Existují dva způsoby, jimiž se dá měřit chudoba, a to standardní postup a sebehodnocení.

1.2.1.1 Standardní postup

Při standardním postupu se používá normativní metoda a metoda příjmů. Normativní metoda se opírá o základní potřeby, o spotřební koše a o metody na základě potravinového poměru (Krebs, 2005, s. 113–114).

Basic needs approach – přístup z hlediska základních potřeb

V rámci tohoto přístupu se uspokojují základní lidské potřeby, které v historii byly ztotožňovány se stravou, oblečením a bydlením. Základní lidské potřeby jsou ale mnohem rozmanitější. Pro někoho je důležitá i sociální stránka potřeb, jako je třeba udržování sociálních kontaktů. Dalo by se argumentovat i tím, že některé základní potřeby mohou být spojeny se sociálními potřebami. Mareš (1999, s. 125) uvádí příklad jídla, díky kterému se uspokojuje fyziologická potřeba, zbavíme se pocitu hladu, ale zároveň má jídlo i sociální stránku. Často bývá jídlo spojeno s oslavami a dalšími společenskými akcemi.

V rámci tohoto přístupu se naráží na dva hlavní problémy, jimiž jsou dohady o tom, co jsou vlastně základní potřeby a jak by se náklady na uspokojování potřeb vypočítaly. U prvního problému bychom se mohli opřít o hierarchii potřeb podle Maslowa, kde jsou jako základní potřeby akceptovány pouze fyziologické, jídlo a bezpečí (Mareš, 1999, s. 126).

Budget standard – koš zboží, spotřební koš

Krebs tento přístup popisuje jednoduše. Koše jsou naplněny danými druhy zboží a služeb, které jsou spojeny a představují minimální životní standard (Krebs, 2005, s. 113).

Mareš tento přístup trochu rozšířil. Podle něj je koš vygenerovaný seznam minimálních potřeb a v návaznosti na to je hranice chudoby určena kalkulem minimální částky, která je nezbytná pro uspokojení základních potřeb. Například potrava a náklady na ni jsou odvozeny od odhadů expertů o kaloriích, nezbytných pro přežití. Zde je ale důležité brát v potaz rozdíly v rámci kalorické spotřeby. Ta se liší podle pohlaví, věku, fyzické námahy, zdravotního stavu atd. (Mareš, 1999, s. 126).

I zde se vyskytují problémy a jeden z nich je v návaznosti na obsah koše. Obsah koše bývá určen experty, kteří s ním nemají osobní zkušenosti. Poté dochází k názorovým střetům mezi experty a mezi skutečnými konzumenty (Mareš, 1999, s. 126).

Food ratio methods – přístup na základě potravinového poměru

Pro tuto metodu je důležitý vztah mezi výdaji za vše celkem a výdaji za potraviny. Výdaje za potraviny z celých výdajů klesají v návaznosti na zvýšení příjmů (Krebs, 2005, s. 114). Podle Engelovy křivky se podíl zbytečností, v tomto případě potravin, odvíjí od příjmu. U domácností s malými příjmy můžeme vidět větší podíl peněz, který odchází ve prospěch zbytečností – potravin, zatímco v domácnostech s vyšším příjmem rostou výdaje za potraviny pomaleji než její příjmy (Mareš, 1999, s. 127).

Relativní metoda

Metoda příjmů neboli relativní metoda je založena na dané částce, která je stanovena pro uspokojení životního minima. Jedná se o podíl na základě čistého příjmu, který je společností určen na osobu či domácnost. Relativní metoda je založena na výsledcích politické debaty a politického souhlasu s tím, jaký příjem je spojován s chudobou. Minimální příjem není stanoven lidmi na ulici, ale je to na základě posudku od týmu pracovníků, který se skládá z ekonomů, sociologů, zdravotníků apod. (Krebs, 2005, s. 114).

1.2.1.2 Sebehodnocení

Výsledky sebehodnocení jsou na základě různorodých šetření a sond. Jednotlivcům se kladou otázky ohledně jejich životních podmínek, kam spadají příjmy jedinců, vybavení domácnosti, majetková situace, spotřeba a úroveň bydlení. Odpovědi jsou podkladem pro určení subjektivních hranic chudoby, podle nichž se chudoba poměrně často nadhodnocuje oproti standardu. Proto sebehodnocení není vodítkem pro stanovení oficiální hranice chudoby. Materiál shromážděný z těchto šetření představují spíše sociologický materiál, který popisuje postoje a chování lidí a společnosti (Krebs, 2005, s. 115).

Příčiny chudoby

Krebs (2005, s. 111–113) popisuje tři hlavní důvody vzniku chudoby. Prvním jsou nízké výdělky v zaměstnání kvůli nízké kvalifikaci, rozdílům ve schopnostech či nadání. Nízké výdělky vedou k přímé chudobě, ale i k nízkému starobnímu důchodu a dalším druhům důchodu. Nízké výdělky ovlivňuje i způsobilost k práci, lidé s postižením nemají takové šance jako zdravý jedinec a výdělky jsou ovlivněny i diskriminací, ať už platovou mezi migrantem a domácí pracovní silou nebo mezi mužem a ženou, tak i diskriminací na pracovišti či při pohovoru.

Druhou příčinou je nezaměstnanost, a to především dlouhodobá. Častá nezaměstnanost může mít dopady na důchody stejně jako nízké výdělky. Nezaměstnanost by se neměla řešit zvýšením státních podpor, protože to může vést k nepříznivým ekonomickým a sociálním efektům.

Třetí příčinou jsou rozdíly v bohatství a ve vlastnictví. Toto je úzce spjato s důchody, kdy bohatým majetek vynáší vlastnické důchody, zatímco chudým, kteří nevlastní žádný majetek, nemají žádný důchod v návaznosti na majetek. Vlastnický důchod může být alternativním zdrojem příjmu a díky němu lze uspokojovat základní životní potřeby v důchodu.

Mareš ve své knize Sociologie nerovnosti a chudoby (1999, s. 61–62) rozděluje chudobu na 3 skupiny, každou s jinou podstatou. První skupina mluví o chudobě jako výsledku uspořádání společnosti v ekonomickém a sociálním smyslu. Chudoba v tomto duchu je nutným a žádoucím důsledkem hospodaření na trhu, kdy se jedná o jev malého rozsahu, anebo je chudoba nutný a nežádoucí důsledek hospodaření, který už zasahuje větší část populace, a je dlouhodobá.

Druhá skupina je založena na myšlence, že chudoba je výsledek lenosti a nestřídmosti jedinců. Zde se mluví o chudobě jako o důsledku v amorálním smyslu či ve smyslu individuálních nedostatků. Zde je možné u některých jedinců chudobu a negativní vlastnosti ovlivňující chudobu překonat „převychováním“ jedinců.

Třetí skupina vidí chudobu je důsledek situačních faktorů, s nimiž souvisí koncepce cyklu deprivace a životní nehoda. Cyklus deprivace mluví o tendencích chudých lidí vytvářet subkultury, které je drží v chudobě po několik generací, a chudoba je sociálně děděna. Životní nehoda mluví o chudobě jako o důsledku nešťastné náhody, osudu, nedostatku štěstí či o dani pokročilé společnosti.

Příčin chudoby je ale samozřejmě více a lze udat přesně důvod, proč lidé žijí v chudobě. Může to být důsledek nedostatečného přístupu k čisté vodě a k potravinám. V dnešní době můžeme mluvit až o dvou bilionech lidí, kteří nemají přístup k pitné vodě a o 800 milionech lidech, kteří trpí hladu (Myers, 2018).

Dále můžeme mluvit o chudobě jako o důsledku ozbrojených konfliktů, které vedou k migraci obyvatel, zastavení ekonomiky státu a celkovému pozastavení života uvnitř státu. Tuto příčinu chudoby můžeme nyní vidět v reálném čase a v reálném životě v rámci války na Ukrajině. Dalším důvodem chudoby je nedostatečné či špatné vzdělání. Je spousta rodin, které nemají prostředky na to, aby financovaly studium svých dětí. Některé kultury naopak nevěří ve vzdělávání dívek. UNESCO tvrdí, že 171 milion lidí by mohl být vysvobozen z extrémní chudoby, pokud by odcházel ze školy se základními znalostmi, jako jsou čtení, psaní a počítání. Dále UNESCO tvrdí, že by světová chudoba mohla být snížena na polovinu za předpokladu vyššího vzdělání (Myers, 2018).

Příčin chudoby je nespočet. Kromě těch „klasických“, jako jsou nezaměstnanost, nízké příjmy, velké výdaje, nedostatečná kvalifikace, nemoc, nešťastná náhoda, rozdíly ve vlastnictví, rozdíly v úsporách anebo nerovnost, jsou i příčiny, které se nemusí objevovat v dané společnosti, ale v rámci globálního měřítko existují. Jedná se především o nedostatečný přístup ke vzdělání, špatná infrastruktura státu, ozbrojené konflikty, nedostatek potravin a žádný či omezený přístup k pitné vodě, limitovaná kapacita státních zdrojů na podporu či klimatické změny (Myers, 2018).

1.3 Sociální stát

Sociální stát je výsledkem solidarity v historii, která byla veřejně organizována na pomoc potřebným. Vznikl jako reakce na právo občanů, které bylo mezinárodně uznáno a jako reakce na stanovení důstojného životního minima. Veřejnosti garantuje lidská práva spolu s právy sociálními. Sociální stát svým občanům zajišťuje právo na důstojnost, právo na svobodu, solidaritu a možnost se účastnit na veřejných věcech. Občané sociálního státu jsou povinni se přiměřeně účastnit na solidaritě ve společnosti (Tomeš 2006, s. 120-124).

V rámci sociálního státu je občanovi důstojným způsobem zajištěno šest základních sociálních práv, do kterých patří záruka zdravotní péče, záruka vzdělání, záruka ekonomické aktivity (zaměstnání), záruka sociálního zabezpečení a záruka od státu v podobě pomoci v případě zanedbanosti (Tomeš 2006, s. 128).

Předmětem diskusí v sociálním státu je chudoba a s ní spojené otázky. Do otázek patří např. jakým způsobem by se mělo bohatství v sociálním státě redistribuovat, otázka konkurence mezi sociální podporou, sociální pomocí a příjmem a otázka soukromého a veřejného zaopatření chudých. Redistribuce bohatství je základem pomoci chudým a může mít naturální podobu, redistribuce statků a služeb, nebo podobu redistribuce finančních prostředků. Více než podoba redistribuce je důležité, zda je vertikální nebo horizontální. Horizontální distribuce je přesun prostředků za účelem ochrany v období nedostatku. V souvislosti s horizontální distribucí můžeme mluvit o pojištění v případě nezaměstnanosti a o důchodovém pojištění. Vertikální distribuce přesouvá prostředky od bohatých jedinců společnosti k jedincům, kteří jsou ohroženi chudobou. Vertikální redistribuce může být chápána dvěma směry. Někteří ji mohou chápat jako spravedlivou formu nápravy nespravedlnosti v oblasti soukromého vlastnictví či jako prostředek pro společenskou reformu. Naopak, někteří mohou chápat tento druh distribuce jako nespravedlivý, kdy jedinci, kteří pracují, dávají podíl svého bohatství jedincům, kteří na něj nemají nárok. Redistribuce je spojena s nezaměstnaností a nárustem počtu svobodných matek, protože redistribuce omezuje, v krajních případech ničí snahu lidí pracovat. Druh distribuce ve společnosti je dán na základě vládnoucí politické doktríny (Mareš 1999, s. 148-150).

Existuje několik typů sociálního státu. Mezi nejznámější se řadí Titmussovo rozdělení z roku 1974, který rozdělil sociální stát na reziduální (patří sem Spojené státy americké a Velká Británie); pracovně výkonový (typický pro Francii, Holandsko, Německo); institucionálně redistributivní, který je podle Titmusse ve Skandinávii.

V našem případě jsem se ale mohli pravděpodobněji setkat s rozdělením od Espring-Andersena z roku 1990, který sociální státy rozlišil na liberální (= reziduální); konzervativní nebo korporativistický (= pracovně výkonový); sociálně demokratický (= institucionálně redistributivní) (Mareš 1999, s. 150).

Liberální typ je charakteristický vysokou nerovností a nízkou úrovní výdajů na sociální zabezpečení. Tento typ chápe chudobu jako absolutní, zaměřuje se na základní strádání, a to se snaží odstranit. Nezabývá se chudobou, která pramení z nemožnosti dosáhnout běžného standardu ve společnosti. Zaměření liberálního státu míří na opravdu chudé a na ty, kteří nejsou schopni překonat situaci vlastními silami. Je zde vytvořena záchranná síť pro podporu jedinců v chudobě. Stát vyplácí dávky chudým v rámci podpory, ale dávky jsou úmyslně malé, aby nenahrazovaly dlouhodobý příjem. Liberální typ sociálního státu můžeme vidět u Spojených států amerických a ve Velké Británii (Mareš 1999, s. 150-151).

Konzervativní, korporativistický typ je charakteristický nízkým počtem žen na trhu práce, závislostí na sociálních podporách místo daní a vysokou nezaměstnaností. Cílem tohoto typu sociálního státu je garantování sociálního statusu po celý život, ve všech životních etapách. Stát jedince v nepříznivých situacích podporuje, dokud se sami nebudou snažit o změnu nebo dokud nepříznivá situace nepomine. Tento typ přístupu můžeme vidět u Rakouska, Belgie, Německa, Španělska, Portugalska, Lucemburska, Turecka, Holandska, Malty, Kypru, Řecka a Itálie (Mareš 1999, s. 151).

Sociálně demokratický typ je především charakteristický vysokými daněmi, vysokým zapojením žen na trhu práce, vysokým životním standardem ve společnosti a vysokou úrovní redistribuce příjmu. Cílem snahy tohoto typu je, aby chudí jedinci ve společnosti dosahovali stejného životního standardu a stejných životních podmínek za pomoci dorovnání příjmů a poskytování služeb, které si nemohou dovolit. Dávky jsou podmíněny občanstvím, jsou vypláceny plošně a bývají co nejvyšší. Tento typ je především u skandinávských států, tzn. Dánsko, Finsko, Švédsko, Norsko a Island (Mareš 1999, s. 151-152).

2 CHUDOBA V ČESKÉ REPUBLICE

Pohled na chudobu v České republice byl před rokem 1989 zjednodušován. V podstatě se o ní oficiálně vůbec nemluvalo, bylo to tabu téma, které u nás neexistovalo. Ti, co o tomto problému věděli, nebrali ho vážně. Mysleli si, že brzy tento problém vymizí, a neřešili ho. Lidé k tomu přistupovali jako k situaci, za kterou si postižená osoba může sama, protože má velké nároky, zejména co se týká životního standardu.

Až po roce 1989, tedy po sametové revoluci a změně režimu, se začalo veřejně mluvit o chudobě a o faktu, že existuje i u nás. V této době proběhly změny v rámci české společnosti, která se stala demokratickou, otevřenější vůči imigrantům, kteří byli na trhu práce znevýhodněni, a tedy ohroženi. Ekonomika se v této době začala opírat o tržní kritéria. Tím na povrch vypluly sociální problémy, které byly do této doby komunistickým režimem skrývány, vůbec se nepřipouštěla skutečnost, že by se mohla chudoba vůbec objevit (Krebs, 2005, s. 130–131).

Když se oficiálně přiznalo, že chudoba se vyskytuje i u nás, musela se začít nějakým způsobem řešit. Nejdříve bylo třeba zmapovat, jaké jsou oficiální počty chudých lidí u nás, následně je rozdělit do skupin podle toho, do jaké míry jsou chudobou postiženy. Chudoba se začala analyzovat a mapovat, kromě toho se posuzoval její rozměr a hloubka. Dále se posuzovaly možnosti a ochota k překonávání chudoby a nutná řešení pomocí dávek a sociálních služeb (Krebs, 2005, s. 131–132).

Dlouhodobě byla po roce 1989 postižena chudobou 2–4 % domácností. Od roku 2006, kdy pod hranicí chudoby žilo 995,6 tisíc osob, do roku 2009 se počet těchto osob snižoval. V roce 2009 žilo pod hranicí chudoby 884,9 tisíc osob. V tomto roce proběhla ekonomická krize, která měla za důsledek zvýšení počtu osob žijících v chudobě od roku 2010 do roku 2012, jenž tak byl stejný jako v roce 2006. V roce 2013 se počet těchto osob snížil na 885,9 tisíc (Krebs, 2005, s. 132, 151).

Česká společnost se od západních společností v hranici chudoby nijak neodlišuje. Od roku 1990 do roku 1994 se hranice chudoby pohybovala kolem 2 %. Naopak subjektivní chudoba je v České republice rozšířenější než v jiných státech. V roce 1996 proběhlo šetření v rámci subjektivní chudoby v české společnosti. Výsledkem bylo, že standardní čtyřčlenná rodina v České republice potřebuje měsíčně okolo 11 207 Kč s tím, že průměrný plat v té době byl okolo 7 000 Kč. Životní minimum na čtyřčlennou rodinu v té době bylo 7 580 Kč (Mareš, 1999, s. 193–194).

V roce 2021 byly výdaje čtyřčlenné rodiny trochu jiné. Měsíčně čtyřčlenná rodina potřebuje okolo 42 000 Kč – bydlení až 15 000 Kč, jídlo 10 000 Kč, služby 3 500 Kč, oblečení a boty 2 500 Kč, výdaje na auto a děti 4 000 Kč, nepovinné výdaje 7 000 Kč (Štěpán, 2020).

Samozřejmě tuto částku musíme brát trochu s rezervou, vše se liší podle nároků rodiny a podle situace. Ale pro naše porovnání v této chvíli toto funguje výborně. Průměrná mzda v roce 2021 byla 37 839 Kč a životní minimum pro čtyřčlennou rodinu (2 dospělí, 2 děti od 6 do 15 let) pro rok 2022 dělá 11 590 Kč (ČSU, 2022; Měšec.cz, 2022).

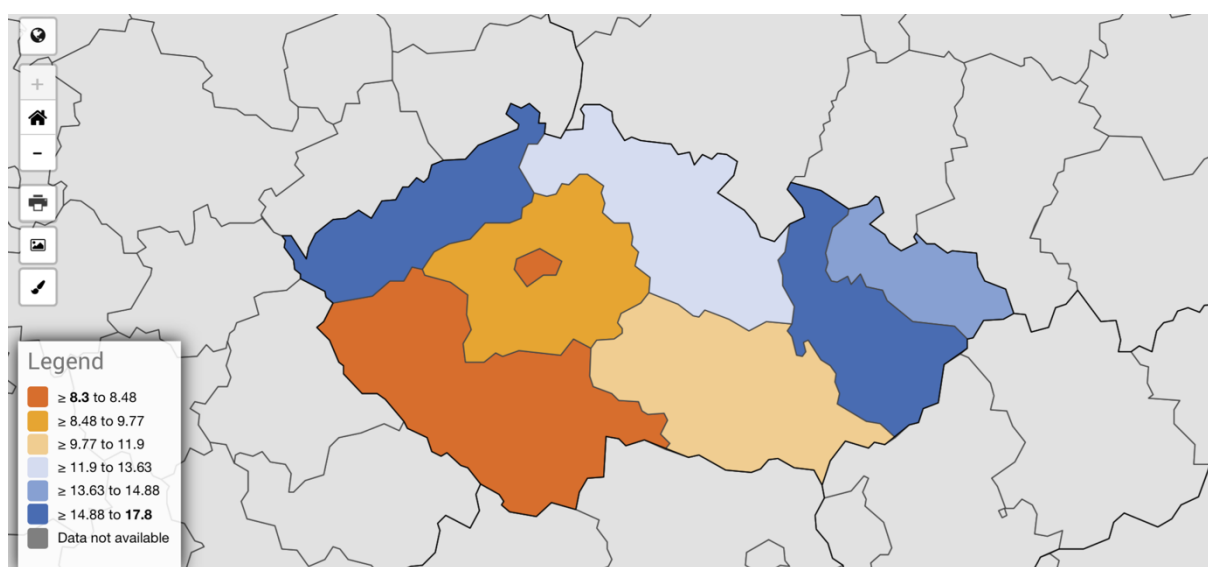
Na první pohled to vypadá, že školství a chudoba spolu skoro nesouvisí, ale ve skutečnosti chudoba a vzdělanost spolu souvisí více, než si myslíme. V rámci ČR je velmi zásadní, v jakém regionu se jedinec narodí a do jaké rodiny se jedinec narodí. Školství u nás je zužováno nerovnostmi, která zasahuje až do psychické stránky studentů a učitelů. Pro děti narozené v ČR platí, v jakém kraji se narodí a jak velké aspirace na vzdělání mají rodiče dětí (Prokop 2021, s. 39-41).

Kromě nedostatečného financování školství se můžeme u nás setkat se selekcí dětí. Největší rozřídování dětí nastává při odchodu na víceletá gymnázia. Zatím stále platí, že na gymnázia chodí talentovaní jedinci, kteří jsou velmi často z bohatých rodin. Děti, které pochází z chudších poměrů často nemají motivaci k lepšímu vzdělání. Spousta učitelů po odlivu žáku na gymnázia přestávají věřit ve zbytek žáků, vidí je jako ztracený případ, který se nikam neposune (Prokop 2021, s. 39-41).

Jak tedy souvisí chudoba a vzdělání? Podle výzkumu Medián z roku 2018 jsou jedinci do 30 let s rodiči bez maturity vystaveni chudobě dvakrát častěji než vrstevníci se vzdělanými rodiči. Lidé, kteří nedosáhli na maturitu jsou z velké části ohroženi chudobou, bývají častěji v exekucích a mají malý sociální kapitál. Dosažené vzdělání u rodičů a u dětí má vliv i na postoj k médiím a k politice (Prokop 2021, s. 42-44).

2.1 NUTS

NUTS je klasifikace územních statistických jednotek. Jedná se o územní jednotky v rámci Evropské unie, které byly vytvořeny pro účely evropského statistického úřadu. Díky tomu můžeme porovnávat ekonomické ukazatele členských států EU. Vymezení jednotlivých území je dáno rozlohou a počtem obyvatel. NUTS má několik úrovní: NUTS 0, NUTS I, NUTS II, NUTS III, NUTS IV, NUTS V. Do úrovní NUTS 0 a NUTS I spadá celá Česká republika. NUTS II jsou jednotlivé regiony, které byly uměle vytvořené pro účely výzkumu, v ČR se jedná o tzv. sdružené kraje. NUTS III jsou jednotlivé kraje v ČR, NUTS IV jsou okresy a NUTS V jsou obce (Dotaceeu.cz, 2022).

Obrázek 1 – NUTS oblasti v České republice
Zdroj: Eurostat, 2022

Na základě obrázku č. 1 můžeme vidět, že Plzeňský a Jihočeský kraj jsou NUTS Jihozápad, Karlovarský kraj a Ústecký kraj spadají pod NUTS II. Do oblasti NUTS Severozápad se řadí Liberecký kraj, Královéhradecký a Pardubický kraj jsou spojeny do NUTS Severovýchod. Vysočina a Jihomoravský kraj tvoří dohromady NUTS Jihovýchod. Olomoucký kraj a Zlínský kraj jsou NUTS Střední Morava. Tím končí spojení krajů, kraje Praha, Středočeský kraj a Moravskoslezský kraj jsou samostatné oblasti NUTS.

Díky této „mapce“ si můžeme udělat obrázek o tom, kde jsou lidé nejvíce ohroženi chudobou a sociálním vyloučením. Dostupná data máme ze všech oblastí k roku 2020.

Nejlépe na tom je oblast NUTS Jihozápad (Plzeňský a Jihočeský kraj) a NUTS Praha. Zde je nejnižší riziko chudoby a sociálního vyloučení. Jihozápad má méně jak 8 % obyvatel ohrožena chudobou a sociálním vyloučením, Praha má cca 8 % obyvatel, stojících před rizikem sociálního vyloučení.

Na druhém místě je oblast Střední Čechy, kde je ohroženo cca 8 % populace. Na třetím místě je oblast Jihovýchod (Vysočina a Jihomoravský kraj), kde je ohroženo cca 11 % obyvatel.

Na čtvrtém místě je oblast Severovýchod (Královéhradecký kraj, Pardubický kraj a Liberecký kraj), kde hrozí chudoba cca 12 % obyvatel. Na pátém místě se umístila oblast Moravskoslezská, tady je cca 14 % obyvatel v ohrožení ze sociálního vyloučení a chudoby. Na šestém místě se umístily oblasti Severozápad (Karlovarský kraj a Ústecký kraj), kde je v ohrožení chudobou cca 17 % obyvatel, a oblast Střední Morava (Olomoucký kraj a Zlínský kraj) s cca 15 % obyvatel ohrožených chudobou.

2.1.1 Karlovarský a Ústecký kraj

V těchto krajích v ČR je okolo 20 % populace v exekuci. Kvůli nim a vlivem nedostatku pracovních míst se tyto kraje nerozvíjí. Na konci roku 2021 bylo na úřadu práce v Karlovarském kraji celkem 8 437 uchazečů o práci, z toho 7 800 uchazečů práci našlo a získalo. I přesto vykazoval Karlovarský kraj v rámci celé ČR třetí nejvyšší podíl nezaměstnanosti. Více než polovinu z celkového počtu tvořily ženy, přesně 4 422 uchazečů, 459 bylo uchazečů absolventů a mladistvých, 907 uchazečů o práci mělo zdravotní postižení. Pouze se základním vzděláním nebo úplně bez něj bylo až 3 808 uchazečů o práci (Český statistický úřad, 2022).

Nedostatečná vzdělanost v Karlovarském kraji znamená velký problém. Před tímto krajem je ale stále Ústecký kraj, který je z hlediska kvality a dostupnosti vzdělání na tom ještě hůře. Slabá úroveň vzdělání má negativní vliv i na další oblasti. Kraj tím není pro firmy atraktivní, tudíž je zde nízká zaměstnanost a vyšší pravděpodobnost chudoby. Nedostatek pracovních příležitostí má za následek odliv obyvatel.

Vysokoškoláci, ale i pracující lidé odchází z těchto krajů kvůli výhodnějším pracovním pozicím jinde. I nároky na uchazeče se při přijímacích řízeních především v Ústecké kraji snižují (Aktuálně.cz, 2021).

2.2 Třídní sktruktura české společnosti

Díky knize Slepé skvrny od Prokopa jsem narazila na třídní strukturu společnosti, která je zajímavým ukazatelem reality v České republice. Jednotlivé třídy se v řadě kritérií shodují, nebo rozcházejí. Třídy jsou vzájemně propojené a navzájem se ovlivňují. U jednotlivých společenských tříd můžeme vidět i politické postoje a to, jak jsou ovlivněny podle toho, do jaké třídy jedinec patří. Jestliže člověk zažil sociální problémy, jeho důvěra v českou demokracii se značně snižuje (Prokop, 2020, s. 15–18).

Sociolog Pierre Bourdieu přišel s rozdělením kapitálu do 3 skupin. Podle něj existuje kapitál ekonomický, kulturní a sociální. Když se toto rozdělení přeneso na naši postkomunistickou společnost, ukáže se, že kapitál sociální se týká toho, jaké máme kontakty, které nám mohou v případě nouze pomoci, či kontakty, které nám mohou přinést určité výhody, jež můžeme následně převést v ekonomickou prosperitu. Méně jasný je v naší společnosti kulturní kapitál. Ve stručnosti jde o myšlenku, že všichni přijímáme prostředí, ve kterém žijeme. Když tuto myšlenku převedeme na sociálně vyloučené jedince, můžeme vidět, jak jistá část přijímá tzv. „kulturu chudoby“, která je jednou z bariér pro další růst (Prokop, 2020, s. 15–18).

Na tomto základě Prokop s dalšími sociology provedli velký výzkum, kde získali vzorky od 4 tisíc respondentů a na základě vzorku sestavili třídní skupiny v české společnosti.

První třídu nazvali jako *zajištěnou střední třídu*. Jedná se cca o 22 % Čechů a Češek ve středním věku se středním a vyšším vzděláním. Většina této třídy se dá zařadit do pětiny nejvíce vydělávajících jedinců, kteří při sečtení mají majetek převyšující dva a půl milionu korun. I přestože to může vypadat, že mají bohaté sociální kontakty a musí perfektně umět jazyky, případně výborně umí zacházet s technikou, opak je pravdou. Lidé v této skupině nemají mimořádně bohaté sociální kontakty a jejich jazykové a počítačové znalosti jsou lehce nad průměrem.

Druhá třída dostala název *nastupující kosmopolitní třída*. V této třídě jsou lidé o 7 let mladší než v třídě první. Jedná se o 11 % dospělých Čechů. Tato skupina má značné výhody v počítačové a jazykové gramotnosti.

Lidé v této skupině mají dostatek kontaktů ve vyšších třídách, žijí aktivní sociální život, umí zacházet s počítačem a dalšími ICT zařízeními a většina z nich se domluví bez problému anglicky.

V oblasti majetku se ale od první třídy liší. Zástupci této třídy sice mají vysoké příjmy, zato ale jejich majetek není nijak velký. Zástupci této skupiny dost často splácí nájem či hypotéku (Prokop, 2020, s. 15–16).

V rámci výzkumu se podařilo zachytit i chudinu. Třídu, která dostala název *strádající*, tvoří 18 % české populace. Jedná se o třídu, která postrádá všechny typy společenských kapitálů. Bývají to nedostatečně kvalifikovaní, nezaměstnaní nebo nízkopříjmoví lidé, kteří nemají majetek ani kontakty, většina z nich má mobilizované úspory menší než 10 tisíc korun. Třetina lidí z této skupiny byla v posledních letech nezaměstnaná, čtvrtina byla v exekuci a skoro pětina neměla bydlení a nemohla najít nové. Lidé z této skupiny žijí z velké části v sociálně slabších oblastech ČR. Mezi ně patří z velké části staří, ale i mladí lidé, kteří jsou českým vzděláním nepřipraveni na plnohodnotný život.

Výzkum ukázal, že v ČR žijí 3 skupiny nižší střední vrstvy. První třídou je tradiční pracující třída. Jedná se o lidi tradičních profesí nebo řemeslníky, kteří mají vcelku solidní příjem i nadprůměrný majetek, ale malý sociální kapitál. Jejich vzestup do vyšší střední třídy je omezený.

Druhou skupinou je ohrožená třída, což je do jisté míry opak první třídy, a spadá sem okolo 22 % Čechů a Češek. Tito lidé pracují ve službách ve větších městech, díky tomu mají lepší kontakty, zvládnou se o trochu lépe domluvit a o něco lépe umí pracovat s IT technikou. Jejich „problémem“ je, že jsou v profesích, které jsou v dnešní době málo placené. Velmi často se stává, že v této třídě jsou ženy, které zde skončily po rozpadu manželství. Jejich plat neodpovídá tomu, co umějí, co mají vystudované. Celkově se v této třídě jedná o lidi, kteří nevyužili svůj studijní potenciál z ekonomických důvodů, žijí v chudé obci nebo z důvodu exekucí. Právě tato skupina je nejvíce ohrožena ekonomickou krizí a může tím i ohrozit českou demokracii (Prokop, 2020, s. 16).

Poslední je třída místních vazeb. Jedná se o typickou postkomunistkou třídu složenou z lidí vyššího či vyššího středního věku, kteří žijí na venkově. Paradoxně se jedná o jedince, kteří mají domy a rozsáhlou sociální síť lidí, ale disponují malým příjmem, malým kulturním kapitálem a z větší části žijí usedlým životním stylem. Jedinci v této skupině neumí pracovat s moderními technologiemi a neumí jazyky. Tato skupina se postupem času zmenšuje, nyní se jedná o 12 % Čechů a Češek (Prokop, 2020, s. 17).

2.3 Oblasti chudoby

Oblastí nebo skupin ohrožených chudobou je mnoho. Patří sem nezaměstnaní, matky či otcové samoživitelé/ky, ohrožené děti, cizinci, staří lidé, lidé s postižením apod. V této kapitole se budu snažit přiblížit dvě skupiny postižené chudobou, a to matky samoživitelky a staré jedince.

2.3.1 Matky samoživitelky

V roce 2020 bylo v České republice necelých 170 tisíc neúplných rodin. Český statistický úřad nemá statistiku, která by ukazovala, kolik je z celkového počtu matek samoživitelek, ale nepsané pravidlo je, že se u nekompletních rodin většinou jedná o matky samoživitelky.

Skoro 15 % samoživitelek se často po zaplacení nájmu ocitá na hranici životního minima. Problémy s nedostatečnými financemi se následně snaží vyřešit půjčkou, což ale vede k dluhové propasti. Kromě finanční stránky to mají matky samoživitelky těžší i na trhu práce (Rod, 2015).

Česká republika sice posílá peníze matkám a rodinám, ale už se nesnaží vyřešit problém, kterým je platový rozdíl. Kromě platových rozdílů mezi muži a ženami se matky často potýkají s problémy, jak skloubit práci a mateřství. Česká republika k roku 2021 je pátou nejhorší zemí v Evropské unii, co se týče platového rozdílu mezi mužem a ženou, který v ČR činí až 18,9 %. Kromě toho, že ženy pracují o několik let méně než muži, mají i menší platy často i ve stejné pozici jako muži. To se poté odráží v budoucnosti i na důchodech, které často bývají až o 2 000 Kč nižší než u mužů. Matky se často potýkají s neplacením alimentů od otců dětí, čímž se dostávají stále blíže k hranici chudoby. Velmi často se matky samoživitelky mohou dostat do pracovních situací, které hraničí s diskriminací v zaměstnání. Kvůli vyloučení matek samoživitelek a žen celkově z trhu práce se ocitá okolo 7 % dětí v předškolním věku v chudobě a třetina domácností si nemůže dovolit náhlé výdaje. S tím vším souvisí už dlouholetý problém spočívající v nízké porodnosti. Konzervativní jedinci za ním vidí ženu, která dává přednost kariéře, ale už nevidí fakt, že si žena nemůže dovolit po roce práce otěhotnět, protože by ji to stálo místo. Některé ženy opravdu jdou za kariérou, protože si jsou vědomy toho, že musí pracovat mnohem více než muži, aby měly alespoň částečně srovnatelný plat. Porodnost v ČR klesá i kvůli nedostatečné předškolní výchově. V rámci ČR jde velmi málo peněz na předškolní výchovu, což vede k tomu, že matky jsou často nuceny zůstat doma s dítětem a starat se o něj.

Kromě nedostatečné podpory zajištění potřebného množství mateřských škol se málo podporují i formální dětské skupiny a rodinná centra, která by právě matkám samoživitelkám velmi pomohla (Prokop, 2020, s. 34–36).

Je několik případů, kdy jsou matky samoživitelky donuceny finanční situací k tomu, že se začnou prodávat. Díky sexuálnímu byznysu mají ženy rychlý přivýdělek a často se nejedná o malé částky. Od roku 2009 do roku 2016 klesl počet bezdětných žen v sexuálním byznysu, naopak se ale rapidně zvýšil počet matek dvou dětí, které jsou samy. Spousta matek samoživitelek je vystavena i psychickému tlaku, kdy se stydí za svoji situaci a myslí si, že si ji zavinily samy (Ocetková, 2020).

Pomoc pro matky samoživitelky přichází od státu v podobě rodičovských dávek, ale samoživitelky si o ně musí zažádat. Velká část dávek spadá pod sociální podporu, pomoc v hmotné nouzi či nemocenské pojištění. Kromě státu může samoživitelka o pomoc zažádat i u zdravotní pojišťovny (Nadační fond Algo, 2022).

Od roku 2011 se porodné vyplácím těm matkám, které měly čtvrt roku před narozením dítěte příjem menší než 2,7násobek životního minima. O porodné si žena může zažádat na odboru státní sociální podpory na úřadu práce podle místa svého bydliště (Nadační fond Algo, 2022).

Přídavek na dítě prošel také změnou. Od 1. 7. 2021 se posunula hranice příjmu, pro nárok na přídavek na dítě. Nyní se jedná o 3,4násobek životního minima. Díky tomuto posunu se dávka stala dostupnější pro více žen (Nadační fond Algo, 2022).

Matky samoživitelky mají nárok na ošetřovné v délce 16 dní, jestliže pečují o dítě mladší 16 let. Jestliže je žena zaměstnaná, vyplácí se jí až 60 % z denního vyměřovací základu.

Jako další je možné zažádat o pomoc v hmotné nouzi. Žádá se o ni na úřadu práce v místě bydliště a zahrnuje příspěvek na bydlení, doplatek na bydlení, mimořádnou pomoc a okamžitou pomoc. Hmotná nouze je v tomto případě definována jako stav, kdy příjmy domácnosti nejsou schopny zajistit základní životní potřeby. Aby matka samoživitelka dostala pomoc v hmotné nouzi, musí prokázat, že nevlastní žádný majetek, který by mohla prodat pro vyřešení tíživé situaci (Nadační fond Algo, 2022).

V rámci pomoci s bydlením si jedinec může zažádat o příspěvek na živobytí a o doplatek na bydlení. Příspěvek na živobytí se odvíjí od měsíčního příjmu žadatele. Výše příspěvku je stanovena po odečtení přiměřených nákladů na bydlení od čistého měsíčního příjmu. Živobytí se stanovuje individuálně a přiměřené náklady jsou dány jako maximálně 30 % příjmu žadatele. V hlavním městě se jedná o 35 %.

Doplatek na bydlení pomáhá, aby žadatelé zůstali po zaplacení nákladů na živobytí nezbytná částka na živobytí (Nadační fond Algo, 2022).

Jednorázová dávka na pomoc ve specifických situacích je mimořádná okamžitá pomoc. Často se jedná o náklady spojené se vzděláváním dítěte, pořízením či opravou vybavení v domácnosti nebo nezbytnými výdaji. Tato dávka není vyplácena všem, kdo o ni na úřadu práce žádají (Nadační fond Algo, 2022).

Pro ulehčení matkám, případně otcům, kteří zůstali na děti samy vznikl projekt Obědy pro děti. Cílem projektu je pomoci dětem, jejichž rodiče nemají dostatek finančních prostředků na zaplacení obědů a děti kvůli tomu hladoví. Projekt neposkytuje peněžní formu podpory, ale prostřednictvím základních škol, které mají s organizací smlouvu. Tento způsob byl vyhodnocen jako nejlepší, protože se omezilo riziko zneužití peněz. Tento projekt má zatím pozitivní ohlasy a pozitivní zjištění. Některým dětem, které jsou zařazeny do projektu se zlepšila docházka a prospěch. Díky tomuto celorepublikovému projektu se dětem dostává ve školních jídelnách teplé, pravidelné a vyvážené stravy. Kromě tohoto aspektu má tento projekt vliv i na sociální aspekt. Děti, které nechodily na oběd bývaly vyřazeny z kolektivu a bylo na ně nahlíženo od svých spolužáků jinak. Díky tomuto projektu se tato stránka školního života dětí zlepšila (Obědyproděti.cz, 2022).

Pro osoby v nouzi a pro osoby, které nemají finanční prostředky na zaplacení nájmu a energií existuje v rámci pomoci chudým v ČR sociální bydlení. Sociální bydlení je standardní byt, který se nachází mimo vyčleněné lokality. V rámci sociálního bydlení je poskytována i sociální práce, která je určována na základě potřeb domácnosti či jedince. Kromě sociálního bydlení existuje i krizové bydlení a dostupné bydlení. Krizové bydlení funguje jako rychlá pomoc v krizových situacích. Dostupné bydlení je pro jedince, kteří nepotřebují podporu sociální práce. Sociální bydlení je určeno pro lidi bez střechy nad hlavou (osoby na ulici), pro osoby bez domova (jedinci žijící v azylových domech, věznicích apod.), pro osoby žijící v nejistém bydlení (přechodné bydlení u rodiny nebo přátel) a pro osoby žijící v nevyhovujícím bydlení (Sociálníbydlení.cz, 2022).

2.3.2 Staří lidé

V roce 2021 a na začátku roku 2022 se v chudobě ocitlo až 889 tisíc seniorů. Celkem v České republice žije 2,1 milionu starobních důchodců. Čím dál více jich nevystačí s důchodem, a to i kvůli vysoké inflaci. Podle studie, na níž spolupracovala CETA, je 86 % penzistů odkázaných pouze na důchod.

I přestože vláda v nedávné době podnikla kroky ke zlepšení situace, nepokryje to skutečné náklady a nevyřeší to problém zdražování (Dubnová, 2022).

Často od politiků můžeme slyšet o průměrném důchodu, zde ale nastává problém, protože průměrný důchod v březnu 2021 byl 15 351 Kč, ale reálně na tuto částku nedosáhlo více jak milion důchodců. K tomu přes 120 tisíc seniorů pobírá důchod nižší než 10 000 korun. U seniorů můžeme vidět rozdíly v rámci valorizace. Seniori, kteří mají vyšší důchody, se můžou radovat z většího zvýšení než důchodci s nižším důchodem. Důchod ve výši 20 000 korun byl navýšen o 1 233 korun, zatímco poloviční důchod byl zvýšen pouze o 523 korun (Budai, 2021).

V roce 2021 byla třetina státního rozpočtu vydána na starobní důchod. V rámci důchodu se naráží na problém pracujících lidí. Česká populace stejně jako každá jiná stárne a lidí, kteří budou pobírat důchod, bude přibývat, zatímco těch, kdo do systému přispívají a na důchodcích „vydělávají“, je čím dál méně. Smutnou realitou důchodů je, že kromě malých úprav jede ve stejném režimu od roku 1996. Důchodový systém v ČR je přísnější než v jiných evropských zemích. Aby člověk mohl pobírat důchod, musí odpracovat 35 let a dosáhnout věku 60 až 65 let. Reforma důchodu se slibuje již několik let a bývá to časté předvolební téma, ale dosud k větším změnám nedošlo (Klézl a Endrštová, 2021).

Stejně jako u matek samoživitelek i u důchodců má stát systém podpory, který pomáhá pokrýt měsíční výdaje. Jedná se o příspěvek na živobytí, na bydlení, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc. Problémem je, že velká část důchodců o těchto možnostech neví, další žádat nechtějí, protože to považují za osobní selhání. Kromě toho, že seniori nemají dostatek peněz, jsou náchylnější na zdravotní problémy a i na psychické problémy. A realita, že nezvládnou vyjít s penězi, jim na zdraví nepřidává. Velká část seniorů si je vědoma faktu, že si ani nemůžou jít přivydělat peníze, protože po fyzické stránce nezvládnou tolik, co dřív (Dubnová, 2022).

2.4 Sociální zabezpečení, státní sociální podpora

System sociálního zabezpečení v ČR se rozděluje do 3 oblastí: sociální pojištění, státní sociální podpora, sociální pomoc. V rámci sociálního pojištění se odvádí určitá částka státu a ta následně pomáhá lidem, kteří si z nějakého důvodu nemůžou zajistit základní potřeby. Do sociálního pojištění spadá zdravotní, nemocenské a důchodové pojištění a zabezpečení v nezaměstnanosti. Zdravotní pojištění si každý platíme, abychom mohli následně v případě nutnosti využít bezplatnou zdravotní péči (Altaxo, 2022).

V rámci ČR máme nárok na státní sociální podporu. Ta je upravena zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. V rámci tohoto zákona je vysvětlen pojem státní sociální podpory.

Rodičovský příspěvek je pro rodiče, kteří po dobu kalendářního měsíce osobně, řádně a celodenně pečují o nejmladší dítě v rodině. V roce 2021 se jednalo o příspěvek ve výši 300 000 Kč. Nárok na příspěvek má rodič do vyčerpání dávky či do 4 let potomka.

Přídavek na dítě je dlouhodobá sociální dávka, díky níž jsou rodiny schopné pokrýt výdaje v rámci výchovy a výživy. Příspěvek se odvíjí od věku dítěte. Do 6 let věku dítěte dostává rodič přídavek od 630 Kč do 1 130 Kč. U dětí od 6 let do 15 let se jedná o částku od 770 Kč do 1 270 Kč. Pro jedince ve věku od 15 do 26 let je příspěvek ve výši 880 Kč až 1 380 Kč. Nárok na přídavek je podmíněn příjmem v rodině, který nesmí být vyšší než součin částky životního minima rodiny a koeficientu 3,4.

O příspěvek na bydlení může žádat vlastník, nájemce či podnájemce bytu. Tento příspěvek je podmíněn příjmy rodiny a náklady na bydlení v určitém období. Pro oblasti mimo Prahu se jedná o koeficient 0,30 u posuzovaných osob. V Praze se jedná koeficient 0,35. Jestliže příjem rodiny v součinu s koeficientem je vyšší než náklady na bydlení, nárok na příspěvek nevzniká. Naopak je-li součin nižší než příjem, nárok na přídavek vzniká.

Porodné se na žádost dává ženám, které porodily první nebo druhé živé dítě. V případě, že matka během porodu zemře, může o dávku zažádat otec. Nárok na porodné má jedinec, u něhož příjem všech posuzovaných osob nepřevyšuje součin životního minima a koeficientu 2,70. Na první dítě je výše porodného 13 000 Kč. Na druhé dítě je to částka 10 000 Kč.

Pohřebné se vyplácí jako podpora na náklady spojené s pohřbem. Vyplácí se jednou a rodina není nijak testována. Nárok na pohřebné vzniká u osob, které vypravily pohřeb pro nezaopatřené dítě nebo pro rodiče nezaopatřeného dítěte. Výše pohřebného je 5000 Kč a je vyplácen jednorázově (Úřad práce ČR, 2022).

Stát kromě těchto pomoci a dávek vyplácí dávky v hmotné nouzi, kam spadá příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, dávky mimořádné okamžité pomoci. Dále vyplácí dávky sociální péče, kam spadají příspěvky pro zdravotně postižené a příspěvky na péči (Jaknapeníze.eu, 2012).

3 CHUDOBA VE SPOJENÝCH STÁTECH AMERICKÝCH

Spojené státy americké – dále USA – jsou demokratickou federativní prezidentskou republikou. USA jsou rozděleny do 50 států, k tomu jedno federální území a 14 zámořských území, kam spadá například Guam a Portoriko. Hlavní městem je Washington D.C. Rozloha je 9 631 214 km², díky tomu je krajina USA velmi rozmanitá. Najdeme zde území, kde se nachází hory a národní parky, na severu se rozkládají ledovcová jezera. USA se rozprostírá přes několik podnebných pásem, můžeme zde najít podnebí mírné, subtropické a tropické. V USA se nachází oblasti a území, která jsou prakticky neosídlená, protože je zde nehostinné počasí. K roku 2021 žije v USA 332 410 303 obyvatel. Ekonomika USA je jednou z nejsilnějších na světě, najdeme zde světové značky a společnosti jako třeba Apple, Microsoft, které pomáhají americké ekonomice. Ale i přestože jsou USA ekonomickým gigantem, setkávají se s problémy, jako jsou nezaměstnanost, inflace, chudoba apod. (Aktuálně.cz, 2021).

Už před pandemií covid-19 byla chudoba v USA stále častější. V USA je běžné, že lidé žijí v chudých čtvrtích, kde jsou schopni zaplatit nájem a náklady spojené s bydlením a žitím. Chudí lidé nemají šanci si najít bydlení mimo tyto oblasti. Američané pocházející z vyšších platových a majetkových tříd v podstatě nemají známé ani přátele, kteří jsou chudí a žijí v chudých oblastech. To je důsledek izolace chudých do určitých čtvrtí, kde nejsou nákupní střediska a možnosti práce, tím nejsou zajímavé pro ostatní lidi. I přestože by se mohlo zdát, že tyto oblasti budou spíše pro lidi jiné etnické příslušnosti, opak je pravdou. V Americe je stále velký podíl bílých lidí – Američanů, kteří žijí v chudobě (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 2–3).

Chudých bílých je v USA více jak 18 milionů, 11 milionů je hispánského původu a 8,6 milionu lidí je afroamerického původu. Je pravda, že rasové a etnické menšiny jsou chudé ve vyšší míře, ale stále typickým chudým Američanem zůstává bílý jedinec, především bílé dítě, protože 1 z 5 dětí v USA žije v chudobě, zatímco 1 z 8 dospělých Američanů žije v chudobě (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 3).

Častější je, že pomoc v chudobě získávají bílí jedinci, především bílé děti. Celkem 39,7 milionu bílých jedinců získává pomoc od Supplemental Nutrition Assistance Program, od Medicaid získává pomoc 70,6 milionu bílých jedinců. Naopak od organizace TANF – Temporary aid to Needy Families pobírají podporu především minority, bohužel se ale jedná o malý program, který čítá dohromady 2 miliony účastníků (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 3).

Smutnou realitou v USA se stává i fakt, že práce jedince před chudobou nezachrání. S vysokými platy je úzce spojeno vzdělání, přičemž platí, že čím vyšší je vzdělání, tím stojí více peněz. Bohužel i toto v posledních letech začíná ztrácet na významu. Čím dál více absolventů vysokých škol se dostává do chudoby. V roce 2017 provedl Census výzkum, jenž zkoumal, kolik studentů s titulem bakalář žije v chudobě. Výsledkem bylo, že jde o 3,3 % absolventů vysokých škol (Haymes, Haymes a Reuben, 2017, s. 33-41).

3.1 Historie chudoby

Než přejdu k jednotlivým oblastem chudoby v USA, ráda bych trochu představila historický vývoj, důležité momenty chudoby v USA.

V historii byla chudoba v USA považována za odpovědnost jedince, vláda s chudobou nebyla nijak spojována a vše kolem ní bylo přenecháno náboženským a charitativním organizacím. Na této myšlence byly postaveny všechny programy v USA proti chudobě, bylo úplně opuštěno od myšlenky, že by chudoba mohla být důsledkem diskriminace, makroekonomické politiky, společenské a ekonomické struktury. Chudoba ve Spojených státech je výsledek ekonomického, politického, kulturního a společenského klimatu, které opomíjí přetrvávající problémy jako rasismus a nerovnost.

Během velké hospodářské krize proběhly první pokusy vlády řešit problémy s chudobou. Mezi programy řešící tehdejší chudobu patřil například Nový úděl – New deal. Do druhé světové války se programy snažily zajistit zaměstnanost, která byla v té době velmi potřebná, také se připravovala infrastruktura pro budoucí hospodářský rozvoj. Po dobu druhé světové války se programy a snahy zastavily a pozornost se přesunula od chudoby na válku.

Od roku 1960 se ve Spojených státech znovu nastartovala pomoc pro chudé. V roce 1960 se situace po válce začala uklidňovat, ale naopak začalo velké sociální a ekonomické napětí ve společnosti, čehož si byli vědomi tehdejší politici.

V této době žila více než pětina obyvatel pod hranicí chudoby. Velkou osobností boje proti chudobě v této době byl Lyndon Johnson, který se zavázal k tomu, že bude vést „válku proti chudobě“. Johnson byl pro, aby se v boji proti chudobě využily státní finanční prostředky, následně předložil Kongresu USA program boje v hodnotě 1 miliardy dolarů. I přestože bylo vytvořeno několik programů na pomoc chudým a procento chudých kleslo, chudoba dále přetrvávala.

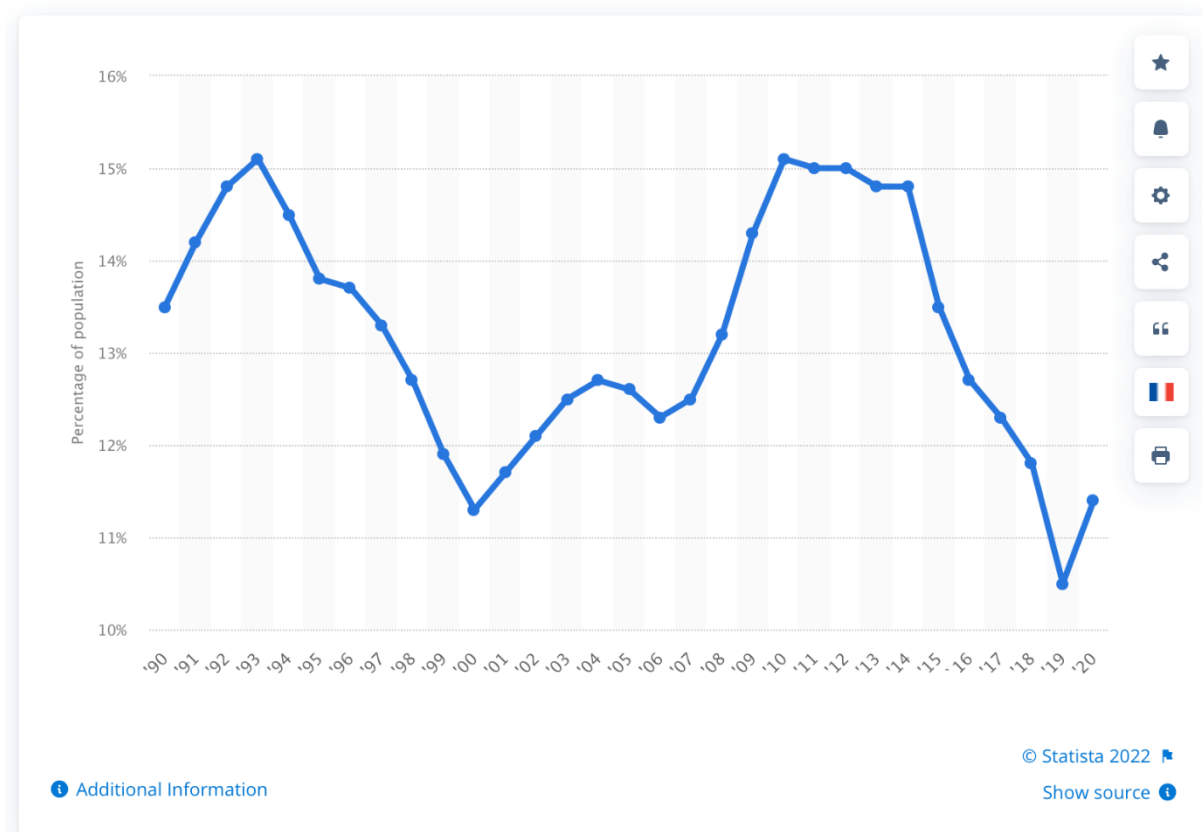
V následujících letech se Spojené státy inspirovaly britským programem pro rozvoj podnikových zón a granty na komunitní rozvoj. Podnikové zóny byly založeny na domněnce, že federální pravidla a regulace omezují tržní síly, jestliže se regulace a pravidla odstraní

povede to k tvorbě pracovních míst a ke stimulaci investic. Ke konci roku 1980 bylo ve 37 státech 200 podnikových zón, a i přestože tyto programy byly v této době velmi populární, bylo zpochybňováno, jestli jsou úspěšné v rámci vytváření pracovních míst a ve stimulaci rozvoje podnikání.

Největší chudoba v USA se nachází na venkově a ve venkovských oblastech, přesto se boj proti chudobě zaměřuje především na urbanizované oblasti. Venkovská politika se orientovala na rozvoj zemědělství, infrastruktury a na využívání přírodních zdrojů. Míra chudoby v městech byla v roce 1996 – 13,2 % a po většinu desetiletí byla tato městská úroveň stabilní, zatímco vesnická úroveň chudoby byla ve stejném roce 15,9 % a další desetiletí tak stabilní nebyla.

Míra chudoby na konci 50. let minulého století činila přibližně 22 %, přičemž v chudobě žilo 44 milionů Američanů. V roce 1973 byla míra chudoby nejnižší, a to 11,1 %, ale naopak v letech 1983, 1993 a 2011 byla nejvyšší, dosáhla 15 %. K dosažení historického minima míry chudoby došlo v roce 2019, kdy činila 10,5 %. Oproti tomu v roce 2014 žilo nejvíce Američanů v chudobě, šlo o 46,7 milionu. Obrázek č. 2 převzatý ze stránky Statista.org ukazuje vývoj chudoby v USA od roku 1990 do roku 2020. Můžeme zde vidět, že v roce 2000 a 2019 byla chudoba ve Spojených státech nejnižší, především v roce 2019. Zároveň zde můžeme vidět vysokou a stabilní chudobu od roku 2010 do roku 2014 (Villageearth.org, 2022; Historycentral.com, 2020).

Poverty rate in the United States from 1990 to 2020

Obrázek 2 – Chudoba v USA od roku 1990 do roku 2020

Zdroj: Statista Research Department, 2021

3.2 Oblasti chudoby

Na základě knihy *Broke in America* z roku 2020 bych chtěla představit oblasti chudoby, které postihují domácnosti a jedince. Týká se především základních potřeb, jako jsou přístup k vodě, potraviny, bydlení, energie, hygiena a zdraví. Právě tyto oblasti se nyní budu snažit přiblížit.

3.2.1 Voda

Voda by měla být přístupná všem bez ohledu na to, kde lidé žijí, jak vypadají, jaké jsou národnosti atd. To bohužel v USA přestává platit. Voda se v USA stává něčím, co si můžou dovolit pouze bohatí. Vysvětlím.

V chudých čtvrtích je poplatek za vodu vyšší, než v jiných oblastech a lokalitách, což způsobuje, že spousta domácností k vodě nemá přístup, protože nemají peníze na zaplacení účtu. Častým problémem v chudých oblastech je i kvalita vody, která bývá často nebezpečná pro pití, vaření a hygienu (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 13–32).

V roce 2017 provedla Univerzita v Michiganu výzkum, kde se zjistilo, že 1 z 10 domácností v USA si nemůže dovolit zaplatit účet za vodu. Autoři výzkumu jsou skeptičtí a předpokládají, že toto číslo se během následujících pěti let změní na 1 ze 3 domácností. I přestože jsou v USA federální programy na pomoc lidem v chudobě s jídlem, zdravotnictvím, s energiemi, ale žádný z nich nepomáhá lidem s vodou. EPA – The Environmental Protection Agency zjistila, že 7 z 10 dodavatelů vody neposkytuje žádnou pomoc lidem s nízkým příjmem. Problém je i u komunit původních Američanů. Většina z nich nemá do míst, kde žijí, přivedené potrubí. Od roku 1940 nedosáhla USA 100% zabezpečení vody pro všechny a 100% výstavbu potrubí. Kromě nedokončeného potrubí sužují Američany i problémy se znečištěnou pitnou vodou. V roce 2016 se jednalo o 5 300 vodních systémů, které byly znečištěny především olovem a hliníkem, přitom dodávaly vodu více než 8 milionům lidí Goldblum a Shaddox, 2021, s. 13–32).

Velké zlepšení v rámci dostupnosti a kvality vody by mohlo nastat po rekonstrukci infrastruktury v USA a potrubí. The American Water Association si myslí, že v následujících 25 letech by USA měla k tomu vyčlenit a dát okolo \$1 trilionu. Asociace je vůči tomuto velmi skeptická, protože USA dává peníze raději na opravy infrastruktury v podobě mostů, výstavby nových škol atd. Pomoc pro komunity původních Američanů v rámci zlepšení kvality vody a vybudování potrubí by podle IHS-Indian Health service mohlo stát až \$2,8 bilionu (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 13–32).

3.2.2 Jídlo

Hlad a nedostatek potravin je v USA veřejným zdravotním problémem, ale odpověď federálního státu to nikdy nereflektovala. V roce 2019 se jednalo až o 10,5 % domácností v USA, které mají problémy s jídlem a potravinami. I když to tak nemusí vypadat, vzhledem k tomu, že máme v hlavách stereotypy o tlustých Američanech, velké procento Američanů trpí podvýživou, zdravotními problémy spojenými s nedostatkem jídla, ale nedostatkem vyváženého jídla. Studie za posledních několik let ukazují, že nedostatek jídla a potravin ovlivňuje malé děti. I ti nejbohatší v USA mají různé diety a zdravotní potíže, protože jim chybí minerály a vitamíny z jídla. Výhodu mají v tom, že si vše potřebné ke zlepšení obstarají, zatímco pro chudé jedince to bývá nemožné (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 35–50).

Nejčastějším zdravotním problémem je nedostatek železa – Iron deficiency anemia, který má neblahý vliv na vývoj mozku, krev do něj nepřivádí dostatek kyslíku. IDA je celoživotní problém, který se nedá vyléčit. Lidé, kteří trpí tímto onemocněním, mají problémy s emocionálním zdravím, mohou mít pocit, že nikam nepatří a mohou mít disociální vlastnosti.

U jedinců s nedostatkem železa je časté, že nedokončí střední vzdělání. Důvodem, proč je nedostatek železa častější v USA, je vysoká cena za potraviny, které dostatek železa obsahují jako zelená zelenina a maso. Uvádí se, že 1 ze 4 dětí v jednom roce nedostává dostatek železa. Kromě dětí jsou vystaveny nedostatku železa i ženy v letech, kdy mohou mít děti (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 35–50).

Lidé a děti žijící v chudobě nedostávají zdravě vyvážené jídlo. Naopak se k nim dostává jídlo bohaté na kalorie, ale chudé na nutrienty. Důvod je zcela prostý – jídlo s vysokou kalorickou hodnotou je levnější než zdravé jídlo. A právě zde se dostáváme k problému obezity u dětí a lidí, kteří žijí v chudobě. Nejistota dostatku jídla v rodině často vede k přejídání, problémům s obezitou a k dalším zdravotním problémům. Podle dostupných dat od USDA – US Department of Agriculture z roku 2018 jde na zeleninu a ovoce 8 centů z každého dolaru. Pro americké farmáře je mnohem snazší a výhodnější pěstovat obilí či kukuřici než ovoce a zeleninu. Obilí se dá jednoduše sklídit za pomoci mechaniky, pro sklizeň ovoce a zeleniny je z velké části stále vyžadována lidská pracovní síla. USDA dále zjistilo, že až 31 % jídla se vyhodí, protože se neprodá, zkazí se, nestihne se sníst (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 35–50).

Nedostatek jídla se projevuje i u dětí ve školách. V tuto chvíli je okolo 30 miliónů studentů, kteří mají jídlo za nižší cenu nebo zadarmo díky The National School Lunch Program. Bohužel se ale programy, které pomáhají dětem s jídlem ve školách, potýkají s nedostatkem peněz. A nejsou jedinými programy, které mají problém s financováním a s podporou. Spadají sem také potravinové banky a kuchyně, SNAP¹, WIC², pomáhající zlepšit zdraví milionům Američanů, což ale nepřekáží tomu, aby byly první na ráně, když se řeší škrty v rozpočtech. Akademici, odborníci a pracovníci úřadů přišli s TFP – Thrifty Food Plan, který má umožnit jíst zdravě i v chudobě nebo s omezeným rozpočtem. U tohoto plánu se ale začalo narážet na nedostatky. Plán byl sestaven lidmi, kteří tyto problémy znají teoreticky, nikoliv lidmi, kteří potřebují nakrmit sebe a své rodiny (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 35–50).

3.2.3 Bydlení

Američané mají posledních několik let problémy udržet si bydlení, protože se výrazně nezvedaly mzdy, zatímco náklady na bydlení se zvyšovaly a stále zvyšují. Pracující jedinci si mohli v roce 2017 vydělat pouze o 10 % více, než si vydělali dělníci v roce 1973. V roce 1970 se průměrná cena za prodej domu pohybovala okolo \$65 300, v roce 2000 to bylo \$119 600,

---

¹ Supplemental Nutrition Assistance Program

² Special Supplemental Nutrition program for Women, Infants, and Children

což je podle ministerstva obchodu USA až 83procentní nárůst v ceně. Nájem se v roce 1970 pohyboval okolo \$415, v roce 2000 byl \$600, tzn. 45% nárůst. Samozřejmě musíme brát v potaz, jakých oblastí se tato situace týkala. Oblasti s lepší občanskou vybaveností, se školami v okolí a s dalšími životními vymoženostmi měly nájem a ceny za domy vyšší. Smutnou realitou je fakt, že lidé s jinou barvou pleti to mají horší. V historii můžeme vidět případy, kdy tito lidé byli diskriminováni a nebylo jim poskytnuto adekvátní bydlení. Ti, kteří bydlení našli, se následně potýkali s vysokými poplatky, zálohami atd. Diskriminace pro lidi jiné barvy pokračuje i nyní, i když už ne v takovém rozsahu, ale stále v USA je (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 51–75).

HUD-The department of Housing and Urban Development (Ministerstvo bydlení a městského rozvoje Spojených států (HUD) dlouhou dobu stálo za názorem, že by bydlení, nájem a poplatky neměly přesáhnout více než 30 % výdělku domácnosti. HUD k tomuto došlo po zvážení nákladů na další potřebné věci jako potraviny, doprava, zdravotnictví. Dokud náklady na bydlení byly pod 30 %, nemuseli si lidé vybírat, jestli se najedí, nebo zaplatí nájem či poplatky. Bohužel se i tato hranice s dobou posunula. V dnešních Spojených státech vynakládá více jak 40 milionů přes 30 % své mzdy na bydlení, 19 milionů Američanů dává více jak 50 % mzdy na bydlení.

S nemožností dovolit si bydlení jde ruku v ruce bezdomovectví. Čísla bezdomovců jsou v USA trochu podceněna, protože spousta z nich nežije na ulici, a proto se za bezdomovce nepočítají. Přitom se jedná o lidi, kteří spí u kamarádů a známých, protože nemají bydlení, o lidi, kteří přespávají v opuštěných domech atd. Jako všude jinde je i zde na bezdomovce nahlíženo jako na životní trosky, na lidi, kteří užívají drogy, pijí alkohol, jsou líní pracovat. Ano, část bezdomovců má psychické problémy, užívá drogy, pije alkohol. Ale není to většina. Většina bezdomovců naopak představují lidé, kteří pouze nemají peníze na zaplacení bydlení. Mentální problémy a psychické problémy se objevují u dlouhodobých bezdomovců, u krátkodobých nikoliv. Až 30 % dlouhodobých bezdomovců má psychické problémy a 50 % má problémy se závislostí (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 51–75).

Mezi lety 1979 a 1983 se až \$50 bilionů vyškrtlo z programů na pomoc s bydlením, které poskytovaly dostupné bydlení pro lidi v nouzi. Škrty pokračovaly i dále během administrativního období George W. Bushe v letech 2001 až 2008, kdy Bush tvrdil, že chce ukončit bezdomovectví v USA. V období jeho výkonu funkce trochu navýšil peníze pro chronické bezdomovectví u samotných dospělých jedinců, ale naopak výrazně seškrtal příspěvky na veřejné bydlení, které bylo využíváno především rodinami.

Největší americká vládní pomoc je program MID – Mortgage Interest Deduction, který ale pomáhá spíše jedincům z vyšších tříd než těm, kteří to opravdu potřebují. V roce 2013 až 73 % tohoto programu představovalo benefity pro 20 % nejbohatších Američanů.

Spojená státy nedělají v podstatě nic, aby zlepšili situaci v oblasti bydlení. Bohatí lidé mají krásné drahé domy, navíc ještě se slevou na hypotéce a na dani, zatímco chudí lidé si domy a byty nemůžou dovolit koupit, protože na to nemají peníze. Programy na pomoc s bydlením pro chudé mají škrty v rozpočtech a dostávají méně peněz, a tudíž můžou pomoci menší skupině lidí (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 51–75).

3.2.4 Energie

Každý rok okolo 2,2 milionu domácností ve Spojených státech zažije odstříhnutí od energie. Dalších 14 milionů domácností má problém zaplatit zálohy na energie a jejich vyúčtování. Ve Spojených státech není obvyklé, aby s energiemi obchodovalo více společností (plyn a elektrika). Služby bývají regulovány na státní úrovni. Vláda v USA tvrdí, že energie jsou dostupné do 6 % z příjmu domácnosti. Výzkumná zpráva tvrdí ale opak. Podle ní domácnosti s malým příjmem dávají až 7,2 % ze svého příjmu za energie, což by nebylo ještě nejhorší. Horší ale je, že 7,2 % pro chudé je dvakrát tolik, co platí střední vrstva v USA, a třikrát tolik, co platí vyšší vrstvy. I v odstřihávání energií hraje roli rasa. Až 11,3 % domácností Afroameričanů zažívá odstříhnutí od energií (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 77–90).

S odstříhnutými energiemi souvisí i zdravotní problémy. Spousta lidí přes zimu skoro vůbec netopí, aby měla peníze na zaplacení záloh energií. To způsobuje časté nachlazení a další nemoci. Navíc má nejistota ohledně energií dopad i na psychiku člověka stejně jako ostatní oblasti. Nejvíce nebezpečná je energetická nejistota pro staré a chronicky nemocné lidi a děti. Spousta chudých lidí žije ve starých bytech a starých domech, které by potřebovaly rekonstrukci. S tím právě souvisí vysoké účty za energie. Většina chudých má v domě či bytě stará okna, která netěsní, mají špatné zateplení atd (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 77–90).

V rámci USA je spousta plánů, jak pomoci lidem v této situaci, bohužel ale velká část lidí nesplňuje požadavky, nezapadají do tabulek, aby měli nárok na pomoc. Velká část peněz a podpory v USA jde z LIHEAP programu – Low Income Home Energy Assistance Program. LIHEAP poskytuje peněžní podpory státům, aby mohly pomoci lidem s energiemi. Bohužel ale podpora není dostačená ani pro většinu. V roce 2014 dostalo pomoc pouze 16 % domácností (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 77–90).

3.2.5 Hygiena

Zatímco u problému s jídlem má jedinec možnost jídelních známek, které může použít na potraviny, u hygienických věcí nic takového neexistuje. Dokonce 1 ze 3 maminek v USA si nemůže po finanční stránce dovolit koupit plínky pro své děti. Důvodem, proč se v rámci hygieny se nepodnikají takové kroky jako u jídla, je skutečnost, že hygienické potřeby nejsou považovány za základní. Přitom nedostatek hygieny a hygienických prostředků vede ke zhoršení zdraví, k vyloučení ze společnosti a má dopad i na lidskou psychiku (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 111–121).

Za posledních několik let se začalo častěji objevovat nakažení žloutenkou typu A. Jenom za roky 2017 a 2018 bylo nahlášeno 2 500 případů nakažených lidí, a to pouze v Kalifornii. Velká část těch, kdo byli nakaženi, byli bezdomovci nebo uživatelé drog (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 111–121).

S hygienou souvisí i praní prádla. Nevyprané prádlo může být, a často je, překážkou pro socializaci. Především děti ve školách bývají terčem posměchu a šikany kvůli nečistému oblečení. V letech 2016 a 2017 se školy nabídly, že si děti z ohrožených skupin mohou vyprat prádlo ve škole. Po této akci se zlepšila docházka až u 86 % dětí, které se už nebály chodit do školy (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 111–121).

Jedním z největších problémů ve Spojených státech je vysoká cena za plínky pro děti. Jak už bylo zmíněno, 1 ze 3 rodin v Americe si je nemůže dovolit. V této situaci ale nejde pouze o to, že děti nemají plínky, na tuto skutečnost navazují další problémy. Denní péče o děti vyžaduje, aby rodiče spolu s dětmi přinesli pro ně i hygienické potřeby jako právě plínky. Jestliže dítě nemá plínky, není vpuštěno na denní péči a rodič s ním musí zůstat doma, což znamená, že ten den nejde jedinec do práce. Centrum ekonomiky na Univerzitě v Connecticutu provedlo výzkum a zjistilo, že až 57 % rodin, kterým byly poskytnuty plínky pro děti z Diaper bank, nemohlo nechat své děti v minulém měsíci na denní péči, protože neměly plínky. Jejich nedostupnost a finanční náročnost zapříčiňuje větší propad rodin do chudoby. Program Diaper Bank se snaží pomáhat rodinám s dětmi, poskytuje jim plínky zadarmo. Bohužel ale jako každý jiný program v USA není dostatečně financován, tudíž i Diaper Bank není schopná pomoci všem (Goldblum a Shaddox, 2021, s. 111–121).

3.3 Vládní programy na pomoc v chudobě

Řada vládních programů byla zmíněna už v kapitole 3.2 Oblasti chudoby. Nyní se budu snažit přiblížit fungování vládních programů a celkově přístup vlády k chudobě ve Spojených státech. Pro většinu programů se zde používá název Safety net – „záchranná síť“. Safety Net podporuje pracující rodiny a propaguje práci. Během posledních tří desetiletí tvůrci politik podstatně změnili záchrannou síť tak, že nyní dělá mnohem více pro podporu práce a nízkopříjmových pracujících rodin, jejichž výdělků nejsou dostatečně vysoké, aby vyšly s penězi, ale mnohem méně na podporu rodin s nízkými příjmy, které nemají výdělků.

3.3.1 Federální rozpočet a dávky

Federální rozpočet je dokument, který má velké a hluboké důsledky. V rámci jeho sestavování se dělají obtížná rozhodnutí o tom, kam peníze budou putovat více a kam méně, a proto by se při rozhodování a sestavování mělo vycházet z morálních aspektů. Trendem poslední doby je, že se příspěvky na pomoc lidem v chudobě snižují. Jak jsem již zmiňovala několikrát, národní rozpočet místo finančního podporování programů pomáhajících lidí v chudobě, škrtná příspěvky, čímž se dále snižuje možnost poskytování pomoci (Poverty USA, 2022).

V rámci rozpočtu jsou dva druhy výdajů: diskreční a mandatorní (nebo nárokové) výdaje. Diskreční výdaje podléhají ročnímu procesu přidělování prostředků, kde Kongres USA stanoví úroveň výdajů na programy, jež zahrnují vzdělávání, různé sociální služby, bydlení, péči o životní prostředí a obranu a rovnají se přibližně jedné třetině všech federálních výdajů. Povinné výdaje, přibližně dvě třetiny federálního rozpočtu, zahrnují nárokové programy, jako je Program doplňkové výživy (potravinové lístky), sociální zabezpečení, Medicare, Medicaid a daňové úlevy s nízkými příjmy. Tyto výdaje nejsou součástí procesu přidělování prostředků – jednoduše řečeno, pokud někdo splňuje soubor kritérií, obdrží výhodu. Kongres však může tyto výdaje kontrolovat omezením způsobilosti nebo pravidel pro výdaje (Poverty USA, 2022).

Vládní dávky udržují miliony Američanů mimo chudobu, většinou ženy, děti a starší lidi. Samotné sociální zabezpečení udržuje přibližně 27,3 milionu lidí nad hranicí chudoby, včetně 17,9 milionu seniorů starších 65 let. Vratné daňové úlevy, jako jsou daňový kredit z příjmu a daňový kredit na dítě, udržely 7,9 milionu lidí mimo chudobu a potravinové lístky mají stejný výsledek pro 3 miliony lidí (Fay, 2021).

Pokud by se do prahových hodnot Úřadu pro sčítání lidu započítaly bezhotovostní programy vládní pomoci, potravinové lístky by pozvedly dalších 3,9 milionu Američanů

z chudoby. Kromě toho kombinovaný daňový kredit z příjmu a daňový kredit na dítě zachránily v roce 2010 až 9,2 milionu rodin před pádem do chudoby (Fay, 2021).

Do programů, které pomáhají lidem v chudobě, dále patří např.: Community Services Block Grant, Head Start, Low-Income Home Energy Assistance, Medicaid, Medicare prescription drug coverage, Family planning services, Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP) (formerly known as food stamps), Special Supplemental Nutrition Program for Women, Infants, and Children (WIC), National School Lunch and Breakfast Programs, Legal services, Jobs Corps (Fay, 2021).

3.3.2 CTC

Daňový úvěr na dítě (CTC) je pro-pracovní, pro-rodinný a jeden z nejúčinnějších programů proti chudobě federální vlády. V roce 2016 bylo 2,7 milionu lidí, včetně 1,5 milionu dětí, udrženo mimo chudobu.

CTC je zaměřena na děti v pracujících rodinách. Cílem CTC je, aby děti mohly žít důstojný život. Jestliže rodiče dluží na daních, CTC má možnost snížit výši daní z příjmu. Domácnost, která nedluží na daních nic a zažádá o CTC, dostane celou částku. Domácnostem, které dluží na daních, se tak z celé částky od CTC něco odečte (Poverty USA, 2022).

Pro uplatnění CTC existují tři hlavní kritéria. I. Příjmové kritérium – pro uplatnění CTC nemusíte mít výdělek; II. Kvalifikované dítě – děti kvalifikované pro CTC musí splňovat určitá kritéria; III. ITIN, SSN – pro uplatnění CTC musí mít rodiče číslo sociálního pojištění (SNS) nebo individuální identifikační číslo daňového poplatníka (ITIN).

Kritéria, která musí splňovat dítě k tomu, aby získalo možnost CTC, jsou: i. dítě musí být syn, dcera, vnouče, nevlastní dítě nebo adoptované dítě, mladší sourozenec, nevlastní sourozenec nebo dítě z pěstounské péče; ii. Od 31. prosince 2017 je dáno, že dítěti musí být 17 let a méně; iii. dítě musí s rodinou žít v USA déle než půl roku, ale u tohoto bodu existují výjimky.

Děti, na které se nárokuje CTC, musí mít platné sociální pojištění. Před rokem 2021 mohly děti mít buď sociální pojištění, nebo individuální identifikační číslo. Od roku 2021 to je změněno na sociální pojištění (Taxoutreach, 2022).

3.3.3 Zemědělský zákon

Federální zemědělské programy začaly během velké hospodářské krize, kdy čtvrtina americké populace žila na farmách. Po generace federální vláda garantovala minimální ceny zemědělcům a umožňovala jim prodávat některé plodiny federální vládě, když byly špatné trhy.

Nejjistějšími komoditními plody jsou kukuřice, pšenice, rýže, bavlna a sójové boby, které jsou zárukou pro farmáře v oblasti odbytu. Dnešní zemědělská politika v USA vylučuje menší zemědělce a farmáře, nebo na ně zapomíná. Zákon spíše benefituje větší zemědělské producenty a bohatší zemědělce, kteří právě pěstují komodity jako rýže, pšenice atd., u nichž mají jistotu odbytu. Jak jsem již zmiňovala v kapitole 3.2 Oblasti chudoby v podkapitole 3.2.2, jídlo a stejně ostatní plodiny jako ovoce a zelenina nemají takovou jistotu odbytu a nejsou pro farmáře dobrými investicemi. Komodity jako kukuřice se dají sklízet za pomoci mechaniky, zatímco ovoce a zelenina vyžaduje lidskou pracovní sílu.

Množství názorů v USA je postaveno na tom, že kdyby byl farmářský zákon založen na spravedlivém přístupu ke všem, mohla by se tím zlepšit a částečně vyřešit potravinová chudoba a nedostatek potravin. Malí a střední farmáři by mohli posílit a zlepšit program SNAP, který je nejdůležitějším programem v boji proti hladu ve Spojených státech (Poverty USA, 2022).

3.3.4 PRWORA, TANF

V roce 1996 vznikl ve Spojených státech PRWORA – Personal responsibility and work opportunity reconciliation act. Jedná se o reformu sociálního zabezpečení, která má pomoci lidem v chudobě a lidem, kteří mají nízké příjmy. PRWORA představuje základní kámen pro všechny další programy. Patří sem například TANF – Temporary assistance for needy Families, který pomáhá lidem v pracovní oblasti a který je, pokud je potřeba, do určité míry finančně podporuje (Haymes, Haymes a Reuben, 2017, s. 239–246).

Před TANF existoval program AFDC postavený na tom, že každý stát měl nastavenou úroveň sociálních dávek, které vyplácel, což bylo pro federální stát trochu nevýhodné. Výdaje státu by měly být v závislosti na počtu chudých lidí a na stanovených sociálních dávkách všech 50 států. TANF od tohoto upustil a přešel na pevně danou částku peněz pro každý stát. Státy následně peníze využijí podle svého uvážení na jakýkoliv program, který bojuje proti chudobě. Federální vláda však uložila dva klíčové požadavky. Za prvé, mají-li státy dál dostávat granty TANF, musí zavést pracovní požadavky tak, aby většina těch, kdo pobírají dávky TANF, pracovala (nebo navštěvovala školu).

Za druhé, nikdo nemůže pobírat dávky TANF z federálních peněz déle než celkem pět let během svého života. Starý program AFDC neměl žádné takové pracovní požadavky ani časové limity.

Výhody TANF pro chudé rodiny se v jednotlivých státech značně liší. V roce 2011 byla nejvyšší měsíční splátka pro svobodnou matku se dvěma dětmi \$923, ale to bylo ve státě Aljaška.

Ve státě Mississippi byla ve stejném roce pro stejnou rodinu splátka \$170. Měsíční splátky v programu TANF odrážejí rozdíly v životních nákladech států (Openstax, 2016).

3.3.5 Medicaid

Medicaid expandoval na počátku roku 1980. Do té doby dostávali rodiče a děti pomoc od AFDC. Rodiny, které byly u AFDC, se následně kvalifikovaly pro Medicaid. Většina dětí, na které se vztahuje Medicaid nebo CHIP, žije v nízkopříjmových pracujících rodinách (Sherman, Trisi a Parrott, 2013).

Podle zákona o cenově dostupné péči (ACA) mohou státy rozšířit Medicaid tak, aby pokryl všechny chudé a téměř chudé dospělé. Federální vláda financuje Medicaid, ale každý stát samostatně rozhoduje, kam tyto peníze půjdou, a je zodpovědný za správu programu. Jedna třetina výdajů Medicaid je pro matky s dětmi s nízkými příjmy. Další výdaje programu jdou na podporu a úhradu nákladů pečovatelských domů pro starší chudé. Medicaid poskytuje zdravotní pojištění pro lidi s nízkými příjmy, včetně lidí, kteří žijou pod hranicí chudoby. Především se Medicaid zaměřuje na rodiny s dětmi, seniory a zdravotně postižené. Medicaid zajišťuje základní výhody pro členy programu, ale poskytované služby a úroveň služeb se stát od státu liší (Openstax, 2016).

3.3.6 SNAP

V roce 1993 bylo pouze 23 % domácností, které pracovaly a dostávaly potravinové lístky. Zbytek rodin a lidí, kteří dostávali potravinové lístky, představoval nezaměstnané. Dnes je tento podíl dvojnásobný v dobrém směru, je více rodin, které pracují, ale stále pobírají potravinové lístky a potřebují pomoci v oblasti jídla. V roce 2000 byly 2 miliony domácností v programu SNAP. Od tohoto roku do roku 2011 se číslo ztrojnásobilo na 6,4 milionu domácností (Sherman, Trisi a Parrott, 2013).

Výše potravinové pomoci, na kterou má domácnost nárok, se liší podle příjmu, počtu dětí a dalších faktorů, ale obecně se očekává, že domácnosti utratí za potraviny asi 30 % svého vlastního čistého příjmu, a pokud tato částka nestačí na nákup nutričně adekvátní stravy, pak mají tyto domácnosti nárok na SNAP (Openstax, 2016).

3.3.7 Pomoc při péči o dítě

Federální vláda poskytuje jednotlivým státům finanční prostředky, které jsou mířeny na asistenční programy na péči o děti. Státy díky těmto prostředkům pomáhají některým pracujícím rodičům a rodičům s nízkými příjmy. Před rokem 1990 putovala skoro celá federální pomoc k rodinám, které byly v programu AFDC a v jeho rámci pobírali sociální pomoc.

V reakci na to byl prezidentem Bushem založen grant na péči o dítě. Díky tomu stoupla financování pomoci na péči o děti pro pracující rodiny s nízkým příjmem. Asi jako každý program v USA je i tento nedostatečně financován, a tudíž finanční pomoc dostává jen každé šesté dítě, které žije v domácnosti s nízkými příjmy, a to za předpokladu, že domácnost splňuje federální pravidla na pomoc.

Organizace Child Care Aware zjistila v roce 2012, že péče o čtyřleté dítě na plný úvazek v centru měst a ve větších městech je v průměru až \$7 600 v mediánovém stavu. Celodenní péče o kojence vyjde rodinu na \$9 400 v mediánovém stavu. Náklady na péči o dítě značně přesahují to, co si je jedinec v případě minimální mzdy na plný úvazek schopen vydělat. Nedostatečná či nekvalitní péče o dítě má dopad i na zaměstnání rodičů. Zaměstnanci, kteří kvůli péči o dítě zameškají práci nebo přijdou pozdě, jsou s větší pravděpodobností propuštěni (Sherman, Trisi a Parrott, 2013).

4 KOMPARACE

Česká republika patří mezi postkomunistické státy, takže zde stále funguje tzv. postsocialistický model, který se přibližuje výkonovému modelu. Česká republika vytvořila rozšířenou pomoc chudým jedincům, kdy je stát zavázán, že chudým pomůže v oblasti dávek, sociálního zabezpečení a pojištění. Pomoc od státu je v rámci České republiky plošná, takže nelze zaznamenat výraznější rozdíly mezi kraji a regiony. I přesto však existují lokality, které definujeme jako vyloučené a kde se vyskytuje chudoba více. Mluvíme především o Karlovarském a Ústeckém kraji, které už dlouhodobě válčí s odlivem obyvatel kvůli nedostatku pracovních příležitostí a nedostatečnému vzdělání tamějších obyvatel. Mezi další časté důvody, proč lidé opouštějí vyloučené oblasti či lokality, je absence služeb a špatná dopravní infrastruktura, což znamená nedostatek autobusových a vlakových spojů. Ve vyloučených oblastech statisticky převažují jedinci společnosti, kteří dosáhli pouze základního vzdělání, takže jejich uplatnění na trhu práce je minimální. Alarmující je i situace v rodinách, domácnosti jsou hůře materiálně vybaveny a připraveny na nástup dítěte do školy a následně na jeho celoživotní vzdělávání. V těchto lokalitách se setkáváme s vysokou nezaměstnaností, která vede ke strádání jedinců a k větší míře chudoby.

Mezi nejznámější vyloučené lokality v ČR patří Chomutov, Most, sídliště Chanov, Úpice a Žatec (Esfcr.cz, 2015).

Ve Spojených státech se razí liberální model sociální politiky. Cílem tohoto přístupu je pomoc jedincům v chudobě v oblasti základního strádání. Dávky, které jsou vypláceny v rámci podpory, jsou velmi malé a ve spoustě případů až nedostatečné. Výše dávek tu však má své opodstatnění. Nízké dávky jsou vypláceny, aby nenahrazovaly příjem a nebyly dlouhodobě pobírány chudými jedinci. I v USA, se tak jako v České republice, setkáváme s vyloučenými oblastmi a zde i s chudými státy. Nejchudším státem je Mississippi, které následuje Nové Mexiko. Porovnat vyloučené oblasti je ve Spojených státech složité. V České republice se ke všemu přistupuje jako k celku, a tudíž je i snazší určit chudé oblasti. V USA najdeme 50 států, které v rámci boje proti chudobě rozhodují samostatně.

Co se týče ohrožených skupin v České republice, patří k nim zejména důchodci, matky samoživitelky, děti, handicapovaní jedinci a cizinci. Česká republika se snaží pomoci těmto skupinám, ale míra pomoci není vždy dostatečná. Týká se to především starých lidí, kteří jsou jednou z nejvíce ohrožených skupin chudobou z důvodu nízkého důchodu a nemožnosti kvůli stáří či zdravotnímu stavu pracovat. Další skupinou jsou matky samoživitelky, které se potýkají zejména s přetrvávajícím trendem rozdílu v platu u žen a u mužů, což způsobuje nedostatek

financí na chod domácnosti a rodiny. Proto se za posledních pár let objevuje více žen s dětmi, které pracují v sexuálním byznysu. Na chudobu rodičů doplácí v ČR děti, které nemají možnosti bránit se chudobě. Česká republika se snaží pomoci těmto ohroženým skupinám v rámci sociálního zabezpečení a vyplácí různé druhy dávek, ale u určitých skupin to není dostatečné. V České republice se nejvíce do podvědomí dostal projekt Obědy pro děti, který má za cíl pomáhat dětem, jejichž rodiče se ocitli v těžké životní situaci a nejsou schopni zaplatit svým dětem obědy ve škole. Z dat projektu vyplývá, že se dětem zapojeným do projektu zlepšila i školní docházka a prospěch.

V USA se ohrožené skupiny moc neliší od těch u nás, ovšem velkým problémem je tu diskriminace. Příslušníci jiného etnika se v dnešní moderní Americe potýkají se společenskými problémy, které mají dopad na kvalitu jejich života ve Státech. To samé se odehrává na jejich pracovištích a v oblasti bydlení. Rasová diskriminace se netýká pouze Afroameričanů a Hispánců, ale i původních amerických obyvatel. Původní Američané v dnešní době bydlí v rezervacích, kde zcela absentuje infrastruktura a není ani přístup ke kvalitní pitné vodě. Kromě rasové diskriminace je dalším problémem chudoba rodin. Spousta z nich nemá finanční prostředky pro obstarání si základních potřeb pro malé děti, mezi které patří plínky pro miminka. Zde funguje například The Diaper Bank, která poskytuje rodinám potřebné věci. Bohužel, stejně jako většina programů na pomoc lidem v nouzi, se i tento setkal se škrty ve financích, a tudíž už není schopný pomáhat rodinám v takovém rozsahu jako dříve. Stejně jako u nás, i v USA je program na podporu dětí a na zaplacení jejich obědů ve školách. Problémem ale je, že se i tomuto programu seškrtał rozpočet, což vedlo ke snížení počtu dětí, kterým je program schopný zaplatit obědy.

Programů na pomoc chudým v USA je nespočet v různých oblastech, ale největším problémem je ustavičné seškrtaávání peněz od federální vlády a minimalizace její podpory. Programům jako SNAP, který pomáhá lidem s nedostatkem potravin a patří k nejdůležitějším, jsou i přesto ubírány finance a dávány jinam. Nepříjemný je i fakt, že každý stát si o svých chudých rozhoduje sám. Stát dostane od federálního státu balík peněz, stejný jako ostatní státy, a s tím si hospodaří sám. Je proto těžké vytvořit relevantní komparaci mezi státy, jelikož každý z nich podporuje více či méně jednotlivou oblast. Některé státy se zaměřují na programy týkající se jídla, jiné státy podporují spíše programy kolem bydlení. Lze tedy konstatovat, že v komparaci se Spojenými státy americkými vládne v oblasti státní pomoci v České republice určitá spravedlnost, kdy jsou dávky rozdávány plošně a ve stejné výši.

V porovnání s USA má ČR lépe vytvořené sociální a zdravotní zabezpečení, není odkázána na programy, které by se měly starat o chudé. Spojené státy oproti ČR nemají

jednotné zdravotnictví, najdeme tu spoustu soukromých zdravotních pojišťoven a programů jako Medicaid a Medicare, které se zaměřují na pokrytí veřejného zdravotnictví. Celkově jsou Spojené státy známy díky jejich drahému zdravotnictví a nedostupnosti zdravotní péče pro všechny, zatímco v České republice je zdravotnictví veřejné a základní zdravotní péče pro všechny pojištěnce bezplatná.

Česká republika nabízí široký systém dávek na podporu chudých, a i přesto, že se nám může zdát, že peníze nejsou dostatečné, v porovnání s USA jsme na tom mnohem lépe. Co by ale mělo projít v ČR velkou reformou, jsou důchody a zaopatření důchodců, to vidím jako velkou slabinu, jejíž řešení je v budoucnu nevyhnutelné. Také v ČR však existují organizace a neziskovky, které pomáhají chudým, když státní pomoc není dostatečná, ale stále máme za sebou stát, který nás tolik neignoruje jako v USA.

Komparovat systém pomoci v ČR a USA je velmi složité i vzhledem k faktu, že se tu setkáváme se zcela odlišným typem sociálního státu. Navíc Česká republika má značně méně obyvatel než Spojené státy, je geograficky menší v porovnání se světovým gigantom s 50 různými státy, které mají dost často i jiné podmínky pro život. Spojené státy se potýkají s velkou diskriminací a s rasismem, jenž má vliv na počty chudých lidí a na tvorbu vyloučených lokalit. V České republice funguje sociální zabezpečení a systematická pomoc chudým občanům.

ZÁVĚR

Chudoba je v dnešní době stále aktuálnějším tématem. Bohužel přicházíme do doby, kdy se každý z nás potká nějakým způsobem s chudobou.

Cílem této práce bylo porovnat dva naprosto rozdílné světy, Českou republiku a Spojené státy americké. Z mého pohledu se Spojené státy ve společnosti vnímají jako velká a téměř dokonalá země, jako místo, kam by spousta mladých lidí chtěla odejít, protože je tam podle jejich názoru lepší život.

V rámci práce jsem ale zjistila opak. I přestože systém podpory v České republice není nijak dokonalý a v řadě oblastí chudoby by se dalo říct, že je až zastaralý, jsme na tom o něco lépe než obyvatelé Spojených států. Jak jsme zjistili, v Americe se chudí lidé potýkají s diskriminací, a to především rasovou. Federální stát seškrťává rozpočty programů na pomoc v chudobě. Chudobou značně zasaženou skupinou jsou v USA matky samoživitelky a rodiny celkově. Rodinná chudoba má následně dopad na děti, které nemají možnosti se proti chudobě bránit. Ve Spojených státech funguje systém programů na podporu chudých, jako jsou potravinové banky, banky s plínkami pro děti apod. Ale finanční možnosti programů nestačí na poskytnutí pomoci všem chudým.

Česká republika oproti USA má mnohem nižší chudobu, ale zároveň musíme pamatovat na to, že má ČR výrazně méně obyvatel než USA. Systém sociální pomoci a systém zabezpečení v ČR je celkem dobře finančně podporován státem. Samozřejmě jsou oblasti, kde by mělo dojít ke zlepšení, např. oblast důchodů či zabezpečení matek samoživitelek. Oproti USA máme ale jisté výhody, mezi něž patří i bezplatné zdravotní ošetření.

Realitou dnešní pocovidové doby je, že chudoba nyní bude vyšší než kdy jindy. Na chudobu a na její výši má však vliv nejen pandemie, ale i celková situace ve světě. Myslím si, že nyní by se daleko více než dříve nemělo zapomínat na solidaritu a na pomoc druhým v nouzi. Největší úlohu bude mít stát, který by měl v České republice udržet míru chudoby na zvladatelné úrovni a postarat se o své lidi. USA by měly v následujících letech zapracovat na zmírnění diskriminace a vyčleňování jedinců ohrožených chudobou ze společnosti, ale i na zlepšení kvality vody a celkové infrastruktury.

POUŽITÁ LITERATURA

AKTUÁLNĚ.CZ, 2021. Spojené státy americké. In: *Aktualne.cz* [online]. 28. 2. 2021 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/usa/r?i:wiki:2125/>

ALTAXO, 2022. Jak se vyznat v systému sociálního zabezpečení ČR. *Altaxo.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.altaxo.cz/provoz-firmy/ucetnictvi-a-dane/socialni-pojisteni/jak-se-vyznat-v-systemu-socialniho-zabezpeceni-cr>

BUDAI, D., 2021. Chudých důchodců je více, než si politici připouští. Na průměrnou penzi nedosáhne milion z nich. In: *Ceskeduchody.cz* [online]. 6. 5. 2021 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://ceskeduchody.cz/zpravy/na-prumerny-duchod-nedosahne-milion-senioru-chudych-je-vice>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2022a. Nezaměstnanost v Karlovarském kraji k 31. 12. 2021 podle MPSV. In: *Czso.cz* [online]. 14. 1. 2022 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xk/nezamestnanost-v-karlovarskem-kraji-k-31-12-2021-podle-mpsv>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2022b. Průměrné mzdy - 4. čtvrtletí 2021. In: *Czso.cz* [online]. 7. 3. 2022 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2021>

DOTACEEU.CZ, 2022. NUTS. In: *Dotaceeu.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/cs/ostatni/dulezite/slovník-pojmu/n/nuts>

DUBNOVÁ, B. I., 2022. Téměř polovina seniorů žije v chudobě. Pomoc přitom existuje. In: *Mesec.cz* [online]. 13. 4. 2022 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/temer-polovina-senioru-zije-v-chudobe-pomoc-pritom-existuje/>

EUROSTAT, 2022. People at risk of poverty or social exclusion by NUTS 2 regions. In: *Ec.europa.eu* [online]. 8. 6. 2022 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tgs00107/default/map?lang=en>

ESFCR.CZ, Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR. In: *Esfcr.cz* [online]. © 2015 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/documents/21802/791224/Analýza+sociálně+vyloučených+lokalit+v+ČR/65125f3c-3cd9-4591-882b-fd3935458464>

FAY, B., 2021. Poverty in the United states. In: *Debt.org* [online]. 12. 10. 2021 [cit. 2022-03-28]. Dostupné z: <https://www.debt.org/faqs/americans-in-debt/poverty-united-states/>

- GOLDBLUM, J. S. a C. SHADDOX, 2021. *Broke in America: seeing, understanding, and ending US poverty*. Dallas: BenBella Books. ISBN 9781950665631.
- HAYMES, S., M. V. HAYMES a M. REUBEN, 2017. *The Routledge Handbook of Poverty in the United States*. London: Routledge. ISBN 9781138298743.
- HISTORY CENTRAL, 2020. Poverty in teh sixties. *Historycentral.com* [online]. © 2020 [cit. 2022-03-28]. Dostupné z: <https://www.historycentral.com/sixty/Economics/Poverty.html>
- HLAVAČKA, M. et al., 2013. *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén: ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení*. Praha: Historický ústav. ISBN 978-80-7286-225-2.
- HRONOVÁ, M. a Z. HRONOVÁ, 2020. Ústecko a Karlovarsko trápí nízká vzdělanost, dodávají lidi do montoven. In: *Zpravy.aktualne.cz* [online]. 23. 1. 2020 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ustecko-a-karlovarsko-trapi-nizka-vzdelanost-dodavaji-lidi-d/r~0276774a041b11eba25cac1f6b220ee8/>
- JAKNAPENÍZE.EU, 2012. Státní sociální pomoc. In: *Jaknapenize.eu* [online]. 29. 12. 2012 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.jaknapenize.eu/davky-statni-socialni-pomoci-v-ceske-republice>
- JANDOUREK, J., 2007. *Sociologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-269-0.
- KLÉZL, T. a M. ENDRŠTOVÁ, 2021. Statisíce seniorů žijí v chudobě. Systém je neudržitelný, reformu vlády jen slibují. In: *Zpravy.aktualne.cz* [online]. 6. 10. 2021 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/volby/polovinu-senioru-ohrozuje-chudoba-vlad-y-se-ale-k-reformam-ne/r~885b87d421e211ec966d0cc47ab5f122/>
- KREBS, V., 2005. *Sociální politika*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI. ISBN 80-7357-050-5.
- MAREŠ, P., 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: SLON. ISBN 80-85850-61-3.
- MĚŠEC.CZ, 2022. Sociální kalkulačka: životní minimum 2022 – výpočet. *Mesec.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/kalkulacky/jake-je-zivotni-minimum-vasi-rodiny/>

MYERS, K., 2018. The top 9 causes of global poverty. In: *Interaction.org* [online]. 17. 10. 2018 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.interaction.org/blog/the-top-9-causes-of-globalpoverty/>

NADAČNÍ FOND ALGO, 2022. Státní podpora pro matky samoživitelky: Na které dávky máte nárok. *Algonadace.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.algonadace.cz/p-statni-podpora-pro-matky-samozivitelky-na-ktere-davky-mate-narok>

NATIONAL ALLIANCE TO END HOMELESSNESS, 2022. State of Homelessness: 2021 Edition. *Endhomelessness.org* [online]. © 2022 [cit. 2022-03-28]. Dostupné z: <https://endhomelessness.org/homelessness-in-america/homelessness-statistics/state-of-homelessness-2021/>

OCETKOVÁ, T., 2020. Matky samoživitelky: Když kamarádi pomáhají a vláda jen lícituje. In: *E15.cz* [online]. 30. 1. 2020 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/the-student-times/matky-samozivitelky-kdyz-kamaradi-pomahaji-a-vlada-jen-licituje-1366328>

OPENSTAX, 2016. The Safety Net. *Principles of economics*. In: Opentextbc.ca [online]. Houston: OpenStax [cit. 2022-03-28]. Dostupné z: <https://opentextbc.ca/principlesofeconomics/chapter/14-3-the-safety-net/>

POVERTY USA, 2022. About The Farm Bill. *Povertyusa.org* [online]. © 2022 [cit. 2022-03-28]. Dostupné z: <https://www.povertyusa.org/farm-bill>

POVERTY USA, 2022. Support Policies that Help Families in Poverty. *Povertyusa.org* [online]. © 2022 [cit. 2022-03-28]. Dostupné z: <https://www.povertyusa.org/policies>

POVERTY USA, 2022. The Federal Budget and Poverty. *Povertyusa.org* [online]. © 2022 [cit. 2022-03-28]. Dostupné z: <https://www.povertyusa.org/federal-budget-and-poverty>

PROKOP, D., 2020. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. 2. vyd. Brno: Host. ISBN 978-80-275-0308-7.

ROD, A., 2015. Matek samoživitelek přibývá, více než třetina z nich je silně ohrožena rizikem příjmové chudoby. In: *Eceta.cz* [online]. 6. 3. 2015 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <http://eceta.cz/matek-samozivitelek-pribyva-vice-nez-tretina-z-nich-je-silne-ohrozena-rizikem-prijmove-chudoby/>

SHERMAN, A., D. TRISI a S. PARROTT, 2013. Various Supports for Low-Income Families Reduce Poverty and Have Long-Term Positive Effects On Families and Children. In: *Cbpp.org* [online]. 30. 7. 2013 [cit. 2022-03-28]. Dostupné z: <https://www.cbpp.org/research/various-supports-for-low-income-families-reduce-poverty-and-have-long-term-positive>

STATISTA RESEARCH DEPARTMENT, 2021. Poverty rate in the United States from 1990 to 2020. In: *Statista.com* [online]. 21. 9. 2021 [cit. 2022-03-28]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/200463/us-poverty-rate-since-1990/>

ŠTĚPÁN, R., 2020. Kolik stojí měsíční provoz čtyřčlenné rodiny. In: *Epenize.eu* [online]. 14. 12. 2020 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.epenize.eu/kolik-stoji-mesicni-provoz-ctyrclenne-rodiny/>

TAXOUTREACH, 2022. What is the Child Tax Credit (CTC)? In: *taxoutreach.org* [online]. © 2022 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.taxoutreach.org/tax-credits/child-tax-credit/>

TOMEŠ, I., 2010. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-680-3.

ÚŘAD PRÁCE ČR, 2022. Státní sociální podpora. *Uradprace.cz* [online]. © 2022 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/statni-socialni-podpora>

VILLAGE EARTH, 2022. A Brief History of Anti-Poverty Programs in the United States. *Villageearth.org* [online]. © 2022 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://villageearth.org/a-brief-history-of-anti-poverty-programs-in-the-united-states/>